

ISBN 1409-8687

БИЛТЕН

на

СОВЕТОТ ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК

Година V

Број 7

Скопје, 2005

Редакциски одбор:

Петре М. Андреевски

Људмил Спасов

Трајко Стаматоски

Компјутерска подготовка:

„Втори август С“ – Штип

Печати:

„Втори август С“ – Штип

Тираж:

500 примероци

СОДРЖИНА

Трајко Стаматоски <i>Кон шеесетгодишнината од Кодификацијата</i>	7
Петре М. Андреевски <i>Најкусата приказна за нашата химна</i>	9
Коста Пеев <i>Говорот на македонските муслимани низ социјален и идеолошки аспекти</i>	12
<i>Организиран престој кон соодветна употреба на литературнојазичната норма</i>	15
Коста Пеев <i>Програмата на Јазичното советување</i>	16
Коста Пеев <i>Трибина за проблемите во јазичната практика</i>	17
Блаже Ристовски <i>Ситуацијата на македонскиот јазик (според Појсоти на населението од 2002 година)</i>	19
Елка Јачева-Улчар <i>За франска кријацијата на идеонимите</i>	22
<i>Децентрализацијата и македонскиот јазик</i>	27

<i>Состојбајта на институциите што го истражуваат македонскиот јазик во Република Македонија</i>	28
Димка Митева <i>Изучување на македонскиот јазик во средните училишта со македонски настапен јазик</i>	30
Људмил Спасов <i>Изучувањето на македонскиот јазик и литература во средните училишта со немакедонски настапен јазик</i>	33
Стојка Бојковска, Снежана Веновска-Антевска, Гордана Алексова <i>Предметот македонски јазик во процесот на образовниот систем на Република Македонија</i>	35
Људмил Спасов, Снежана Веновска-Антевска, Максим Каранфиловски <i>Изучувањето на македонскиот јазик во дијаспората</i>	38
<i>Македонскиот јазик во француската енциклопедија „Јазичите на човештво“</i>	42
<i>Довербајта и толеранцијата помеѓу македонскиот и албанскиот јазик</i>	44
<i>Извештај за работата на Советот за македонски јазик во периодот март 2004 – март 2005 година</i>	45
Снежана Веновска-Антевска <i>Стандардизацијата на географските имиња</i>	48
Снежана Веновска-Антевска <i>Актуелните состојби</i>	49

КОН ШЕЕСЕТГОДИШНИНАТА ОД КОДИФИКАЦИЈАТА

Годинава се навршија 60 години од официјалната кодификација на македонскиот литературен јазик. Комисијата за јазик и правопис на 3 мај 1945 ја донесе својата резолуција по прашањето на македонската азбука, а Народната влада на Федерална Македонија уште истиот ден го усвои предлогот и своето решение го објави во весникот „Нова Македонија“ на 5 мај. По еден месец, на 2 јуни 1945, Комисијата го усвои и дефинитивниот текст на македонскиот правопис, а Министерството за просвета го озакони со свое решение од 7 јуни. Со овие документи се усвоија и официјално правилата и нормите за литературна употреба на македонскиот јазик.

Патот што го помина македонскиот јазик до својата литературна кодификација не се разликува по ништо од тој што го поминале и другите јазици што ја имале среќата порано да го добијат својот литературен лик. И во случајот на македонскиот јазик се изврвени многу фази во изјаснувањето на неговата конечна литературна норма. Мнозина наши луѓе на перото приложиле некоја лепта на дискосот што се вика македонски литературен јазик.

И патот на нашиот јазик го карактеризираат истите фази: употребата на родниот говор во писмената и литературната комуникација (сè до периодот на НОБ), внесување на елементи и од други говори (убедливи се примерите на Крчовски и Пејчиновиќ), обиди за кодификација (Константин Миладинов, Ефрем Каранов, Лозарите, Крсте Мисирков), подготовка за дефинитивната кодификација во времето на НОБ, озаконување од меродавен државен орган (Министерството за просвета односно Владата на Републиката) итн.

При ваков повод ќе биде доволно да се потсетиме на прилогот во овој правец на некои наши интелектуалци во минатото што имаа и научна квалификација за ваков вид работа.

Најучениот човек кај нас во своето време Партениј Зографски уште во 1857 ги издели во тринаесет точки главните карактеристики на македонскиот јазик и предложи токму тие да се

земат како основа на заедничкиот јазик (со Бугарите): тенденција доста актуелна во тоа време на пошироките словенски простори. Бидејќи „Македонското наречие не толку (:само) не требит и не может да бидет исклучено од општиот писмениј јазик, но подобро ка беше ако оно са приимаше за главна негова основаж по таја причина што оно е пополнозвучно, поплавно и постројно и в многу одношенија полно и побогато“.

Филолошки образованиот Константин Миладинов во Предговорот кон својот Зборник од народно творештво (1861) го образложи прецизно својот графиско-правописен систем. Во својот пак превод од руски на Православни црковни братства, тој изгради свој однос за предавање на македонски на богатиот руски партиципски систем и најде македонски еквиваленти на богатата руска лексика.

Кратовецот Ефрем Каранов, со стекнато образование на универзитетот во Новоросијск, не прифати неговата збирка од народни песни од својот роден крај (1875) да се печати со графиско-правописниот систем на бугарскиот Зборник за народни умотворби наместо со неговиот. Утехата му дојде подоцна, кога, како рецензент на македонското народно творештво собрано од Цепенков, редакторот на Зборникот, познатиот Иван Шишманов, го прифати Карановиот систем и го објави со него Цепенковиот материјал.

Македонските интелектуалци собрани околу списанието „Лоза“ на Младата македонска книжевна дружина (1892) избраа мирен пат во обликувањето на литературната норма на македонскиот јазик. Во услови на дејствување во центарот на бугарската држава, друг пат и не можеше да доведе до поволен крај. Но и таквиот пат (со модифициран азбучноправописен систем и понагласено внесување на елементи од македонската лексика и начин на изразување) беше насилно попречен.

Дејноста на Крсте Мисирков не е само посебна приказна, туку своевиден подвиг. Тој го знаеше многу добро патот што го поминале

соседните словенски и други народи во оформувањето на нивните литературни јазици, па зазеде бескомпромисен став: неговиот систем да се разликува колку што се може повеќе од системите во други словенски јазици. Во графиски поглед избра свои знаци за карактеристичните македонски гласови, а за основа на литературниот јазик ги избра централните македонски говори со учество на лексички план на сите македонски говори. Посебно пак го претстави, што е особено важно, целокупниот македонски национален идентитет.

Во времето на НОБ единствен јазик на комуникација меѓу партиските и партизанските единици беше македонскиот. На него се пишуваа резолуциите и прогласите, весниците на бригадите, на него се печатеа официјалните гласила. Многу е симпатична во овој поглед активноста на луѓето збрани околу затворскиот весник „Наш пат“, во кој се објавуваат и написи посветени најконкретно на изградувањето на ликот на јазикот што наскоро се очекуваше да биде дефинитивно кодифициран и официјализиран.

Блаже Конески ги беше проучил внимателно, за време на своите студии во Белград и Софија, напорите на сиве овие а и на други помалку или повеќе познати дејци во областа

на јазикот. Тоа му овозможи да има добра ориентација во дискусиите при конечната кодификација на македонскиот литературен јазик. Затоа и ќе рече, зборувајќи за својот удел во кодификацијата, дека членовите на Комисијата ништо не измислувале, туку само се вслушувале во она што како прогресивно надвладаало во сфаќањата на претходниците.

Се разбира, за својата работа Комисијата за јазик и правопис, формирана од меродавен државен орган, мораше да му поднесе нему извештај и да побара тој орган и официјално да ја прогласи литературната норма на македонскиот јазик. На тој начин беа задоволени сите услови за установувањето на македонскиот литературен јазик.

Имајќи го сето ова предвид, станува сосема јасно дека е избран правилен пат, пат кој овозможи кодификација на стабилна литературна норма. Исправноста на нормата пак ја потврди практиката. Нормата многу брзо беше усвоена и на неа се разви богата уметничка литература.

Подобар доказ за исправноста на која и да било постапка нема од тој кога неа ќе ја потврди животот.

Трајко Стамajoски

НАЈКУСАТА ПРИКАЗНА ЗА НАШАТА ХИМНА

Химна (грчки – *himnos*) изворно значи пофална песна што се пеела во слава на боговите и хероите на античка Грција. Но, денес химната е државна свечена песна која се јавува, главно, во 19 век кога се формираат и нациите. Безмалку, нема химна создадена од некој познат композитор со неодминлив музички опус. Повеќето се приспособени воени маршеви или популарни борбени песни во кои народот откривал нешто блиско, некое сопствено препознавање. Оттаму, нивната содржина е речиси со идентични патриотски пораки. Најчесто се слави татковината, слободата и правдата, царот и царицата, односно се глорифицираат сите традиционални и универзални вредности на еден народ. Но, покрај воинствените химни, има и такви во кои, со големи чувства на восхит и љубов, се велича убавината на земјата. Исклучок, во оваа смисла, е можеби само финската химна. Во неа, меѓу другото, се вели: „Нашата земја е сиромашна и таква секогаш ќе биде... Но, ние токму таква си ја сакаме.“

Односот кон химната, како кон државен симбол, кај различни народи е различен. Ирците, на пример, (од Република Ирска) ја интонираат и пред секоја кино-претстава. Ова лично сум го доживеал во нивниот град – Даблин.

Македонската химна „Денес над Македонија се раѓа“ е создадена од нашиот истакнат писател и борец Владо Малески – Тале. Според некои извори, првпат е испеана на Новата 1942 година од минатиот век. Во неа името **МАКЕДОНИЈА** е споменато четири пати, името **СЛОБОДА** три пати, но текстот, при споменувањето на илинденските револуционери, повеќе пати е менуван. Еднаш се споменуваат Делчев, Груев, Питу Гули, Сандански и Димитри Влахов, друг пат: Делчев, Груев и Питу Гули, Карев, Влахов, Сандански. Па, сепак, во конечната верзија, претседателот на Крушевската република, го нема. Така оваа строфа ќе гласи: „Од гроб станаа славните сидари / На

Крушевската република: Гоце Делчев, Питу Гули / Дамјан Груев, Сандански.“

„Денес над Македонија се раѓа“ за химна на Република Македонија е прогласена во 1992 година, иако таа беше нешто слично многу поодамна, кога и ние бевме нешто слично на држава. Имено, таа година беше формирана работна група за симболи-те на РМ чиј претседател беше господинот Тито Петковски. Беа распишани отворени конкурси за грбот, знамето и за химната. Истовремено беа формирани и жири-комисиите. Во комисијата за текст на „идната“ химна бевме одредени Радован Павловски и Јас, додека за нејзините мелодиски вредности требаше да се произнесат композиторот Властимир Николовски, диригентот Александар Лековски и музикологот Сотир Голановски. Записничар беше недоразвластениот Љубомир Варошлија, инаку поранешен секретар на СВР (денешно МВР).

И дотука сж ќе биде навидум регуларно доколку не се појавеа некои навивачки страсти повлечени од личен интерес. Всушност, работата се проблематизира откако на конкурсот се појави и актуелната свечена песна „Денес над Македонија се раѓа“ врз која академикот Властимир Николовски демонстрираше невидена кампања за нејзина елиминација уште пред да биде распишан конкурсот. Тој, преку пишаните и електронските медиуми, ја нарекуваше анахрона и неактуелна. Ја осудуваше и за акцентска **ДИВЕРЗИФИКАЦИЈА**.

Подоцна се откри дека неговите амбиции биле: да се прифати веќе подзаборавената композиција на Таки Хрисик, која на конкурсот за нова југословенска химна, ја доби третата награда. Патем, тој веќе и добил согласност од семејството на Хрисик да изврши и нејзина оркестрација и обработка за хор.

Колку што се сеќавам, другите два члена беа против нејзиниот избор. Но, Николовски настапуваше со неодмерена агресивност, со невротична реторика и уцени,

по што тие, на крајот, попустија. Така, стручното жири за мелодија на новата химна ја предложи композицијата на Таки Хрисик. А кога им обрнав внимание дека таа нема текст, Николовски само одмавна со рака, сакајќи да каже дека тоа е лесна работа.

А колку беше „лесна“ покажа југословенскиот конкурс за текст, кој беше неколкупати напишан и на кој учествуваа видни поети од сите тогашни ју-републики. Но соодветна песна што го одразува политичкиот момент на југословенската заедница, никогаш не беше напишана. Можеби причина за тоа беа големите и строги барања што требаше да ги содржи таа песна. Имено, во неа, меѓу другото, требаше да се споменува и „самоуправувањето“. А кој е тој што може да отпее осумсложен збор?! Не може дури ни да го издекламира... И епилогот е познат: „Хеј Словени“, која всушност е пансловенска песна (чија музичка подлога е внесена и во полската химна), го задржа статусот што го имаше и пред тоа.

Инаку, на „напиот“ конкурс се пријавија доста автори, чија творечка имагинација како да беше пресликана во нивното музичко и поетско писмо: неинвентивни композиции и некритични текстови со крајно профанисани содржини, кои не произведуваат никакво чувство или порака. А меѓу нив и најголемиот плагијат во нашето народно творештво: „Земјо Македонска, поздрављавам те“.

Како и да е, нашата Одлука за пристигнатите текстови беше негативна. Но и триумфот на академик Властимир Николовски имаше кратко времетраење: Собраниската комисија не ја прифати композицијата на Таки Хрисик. Одново се определи за „Денес над Македонија се раѓа“, но без текст. Значи, само за мелодијата. Веројатно комисијата се повела по нашата одлука (на Петре М. Андреевски и Радован Павловски) мислејќи дека таа се однесува и на оваа песна, која, иако беше пратена под шифра, ние не ја разгледувавме. А не ја разгледувавме, бидејќи таа беше прогласена за свечена песна многу години порано. Патем, со неа почнуваше програмата на Радио Телевизија Скопје (денес МРТВ) и со неа завршуваше. (Но за ова, ако има потреба, ќе кажам друг пат).

На 13 јуни 1992 година во весникот „Нова Македонија“ беше објавен текстот: „Половина химна, четврт знаме“ од Зорица Дарковска во кој, ние како жири, бевме обвинети дека „лошо сме ја звршиле одговорната задача“. Истиот ден, утрото, го напишав одговорот во кој требаше да се појаснат некои од овие недугави квалификации за нашата работа. Текстот го прифати и Радован Павловски и го потпиша. Ни остана уште дилемата како да се изнајде начин да биде објавен во неделниот број на „Нова Македонија“, а истовремено да биде доставен и до Собраниската комисија.

Беше, значи, сабота 13 јуни, околу пладне. Тие години, пак, во саботите, речиси редовно навраќаше во Клубот на ДПМ и уредникот на „Нова Македонија“, Ерол Ризаов. И, иако беше доцна, тој мошне љубезно ја прифати нашата молба: текстот да се појави во неделниот број на весникот, односно на 14 јуни. Вториот примерок, адресиран до тогашниот претседател на Народното собрание, Стојан Андов, им го оставивме на дежурните служби при Собранието.

Еве ја содржината на текстот.

НЕ ПОСТОИ ПОЛОВИНА ХИМНА

(повод: половина химна, четврт знаме... „Нова Македонија“ 13 јуни 1992 г.)

Чувствувајќи морална обврска и почит кон народот и кон делото и личноста на Владо Малески, автор на текстот „Денес над Македонија се раѓа“, а и за да не се шпекулира со нашата работа, ја даваме следнава изјава:

дека ние, како членови на жири-комисија за текст на новата химна на Република Македонија, не сме го зеле на разгледување и оценка текстот „Денес над Македонија“. Не само што нам ни е одамна познат нејзиниот автор, туку затоа што сметавме дека таа е сè уште легитимна химна, избрана и верифицирана од народот, па оттаму, таа не може да си конкурира самата на себеси. Само од тие причини ова наше појаснување, не го внесовме во ОДЛУКАТА. Но, еве сега, тоа се покажува како недостаток или, како што вели Зорица Дарковска во „Нова Македонија“ од 13 јуни „за пропуст на жирито кое лошо си ја извршило одговорната задача“. Сега е бесполезно да докажуваме дека со ова наше мислење беа усно запознати

ГОВОРОТ НА МАКЕДОНСКИТЕ МУСЛИМАНИ НИЗ СОЦИЈАЛЕН И ТОПОНОМАСТИЧКИ АСПЕКТ

Социјалниот фактор во дијалектната диференцијација се манифестира низ различни аспекти. Нашиот интерес во овој случај е насочен кон јазикот на исламизираниите Македонци. „Под определени економско-политички услови во 16-18 век, а и подоцна, еден дел од македонското словенско население на целото пограничје со Албанија се исламизирало и се формирало како посебен етнос во рамките на една единствена етносоцијална средина. Се создале две верски групации: христијанско-православна и мухамеданска, кои потоа се издиференцирале во две етно-социјални групи со верското како главно обележје: македонско-православна, со жива словенска традиција и народносно издиференцирана, и торбешко-мухамеданска, народносно неопределена“ (Б. Видоески).

Освен во периферните македонски населби кон Албанија: во Дебарско (Жупа и Голо Брдо), по долината на Радика, на север во областа Гора, во Полог, во Струшки Дримкол, исламизирани Македонци се среќаваат уште и во Централна Македонија, иако во помал обем (Прилепско, Велешко и Скопско). Во некои села живеат заедно Македонци муслимани и Македонци христијани, но има и такви во кои населението е комплетно исламизирано, и нашиот интерес е свртен имено кон нив, главно кон оние во Река.

Како и во другите говори во кои е присутен социјалниот фактор (на пр., во професионалните дијалекти), така и во јазикот на Македонците муслимани главниот разликувачки момент е изразен пред сè во лексиката, конкретно во тематските подрачја поврзани со обичаите (особено религиозните), со именувањето на роднинските односи, облеката и сл.

Независно од тоа, треба да се нагласи дека основниот речнички фонд кај Македонците муслимани е македонски (или пошироко гледано словенски).

Дури и сумарниот преглед на топономастичкиот материјал нè упатува на заклучокот дека социолингвистиката наоѓа доволно моменти за компаративни истражувања во средини со различна верска припадност. Односно тврдење ќе се обидеме да го образложиме основно врз микротопономастичка граѓа, собрана на теренот - во селата по долината на Радика (Дебарско). Направена е комплетна ексцерпција на топономастичката номенклатура од три села во кои населението е целосно исламизирано: Жировница, Скудриње, Витуше (автор на топономастичкиот материјал е д-р Ар. Поповски).

Анализата на месните имиња од првите три села укажува на тесната врска меѓу топономастичката граѓа и современиот македонски дијалект во Дебарско. Ова блискост, па дури и идентичност се јавува прво во основата на именувањето: меѓу топонимите, од една страна, и од друга, постојните апелативи (на синхрониски план), и второ, застапените суфикси во микротопонимските единици, вклучувајќи ги и оние што се позајмени од турскиот, по правило се познати во македонскиот јазик, односно во дебарскиот дијалект.

Да започнеме со материјалот од с. Жировница. Има забележано 131 микротопоним. Од нив има само десетина-петнаесет имиња што содржат турско-арапски елемент, но веднаш да истакнеме дека по правило тоа се двочлени синтагми од кои само првата - придавската одредница е од спомнатото туѓо потекло, сп.: **Рамково Гумно** (наспрема **Рамко** - муслиманско лично име, вториот дел од синтагмата **гумно** е стар словенски збор, освен во македонскиот се среќава и во другите словенски јазици), или **Алитов Лаз** (наспрема првата компонента **Алит** - мусл. л. име, вториот дел **лаз** освен во македонскиот со значење „место исчислено од камења, грмушки и сл., приготвено за обработка“ се среќава и во др. словенски

јазици, со модифицирано значење, од истиот корен се глаголите **лазе** и **влезе**), или **Мазламов Гроб** (: **Мазлам** - мусл. л. име, но втората компонента **гроб**, освен во македонскиот, односно во јужнословенските, се среќава и во подалечните источнословенски и западословенски јазици). Сосема е јасно (од примериве) дека на турската компонента по правило се наслонува македонски суфикс. Се работи за суф. **-ов**, **-ев**, што уште од прасловенскиот период служел (а и денеска е продуктивен) за образување на посесивни придавки од именки.

Привидно како турско-муслимански ни се чинат топонимите од типот: **Куртовоно** (име на шума; сп. **Курто** - мусл. л. име), исто **Чуленово** (**Чуле** - мусл. л. име, ретко се среќава); но фактички се работи за елиптически имиња, добиени со елизија од двочленните синтагми **Куртовоно Место**, **Чуленово Место**.

Иако многу ретко, во микротопономастичката номенклатура од осноснава регија има и такви имиња што не можат да се поврзат со македонски (словенски) основи, независно дали се едно или повеќе-компонентни: **Асан Кула**, (**Долно**)-**малска Корија**, **Сарајлие** (ливади, топоним добиен според формата). Овде е важно да истакнеме (примерите тоа децидно го потврдуваат) дека се работи за турцизми што нашироко се познати во македонскиот народен јазик (**кула**, **корија**, **сарајлија** - вид слатка пита).

Почитувањето на традицијата, односно верската толеранција, многу убаво се потврдува во месните имиња што содржат називи од христијанската религија, независно дали се со словенска или со грчка основа. Како репрезентативен пример да го земеме микротопонимот (од околината на односново исламизирано село Жировница): **Корстец** - од основата **корст** (= крст, вокалното **р** овде се изговара како **ор**); називот е добиен според формата, или според некоја легенда, но првата можност е сепак повеќе веројатна, бидејќи се работи за име на рид. Има уште: **Горни Корстец**, **Долни Корстец**. Со религиозно-христијански карактер се и топонимите: **Пеколец** (= место со многу карпи, по цел ден изложено на сонце; во основата е лексемата **пекол**, регистрирана од стсл. период, позната во повеќе словенски јазици), натаму **Попоски Оградје** (= бавчи до селото), информаторот објаснува:

присуството на зборот **поп** - од религиозната терминологија на христијаните, укажува дека називот (топонимот) потекнува од периодот пред исламизацијата.

Во селото **Скудриње** има забележано 117 микротопоними. Овде бројот на имињата што делумно имаат турски елемент е нешто поголем, приближно една петтина (околу 25 единици), но веднаш да речеме дека поголемиот број од нив (впрочем како и во с. Жировница) претставуваат двокомпонентни синтагми, од кои со турска основа е само придавската определба, што покажува посвојност според некое муслиманско име, но пак со македонски суфикс, додека втората компонента во синтагмата е со македонско, словенско потекло: **Оцо Гариште** (< **Оцово** - значи во турскиот назив е инкорпориран суфиксот **-ов**, но во случајот е обезличен поради стегање на вокалите, сп. уште **Асано-Гумно** и др.

Дијалектните карактеристики на микротопономастичките единици присутни во изразот на муслиманите (исламизирани Македонци) недвосмислено ја потврдуваат тезата дека истите се само дел од македонскиот етнос и секое настојување религијата да ја детерминира националноста е искривено и ненаучно претставување на работите. Ова идеја што и денеска, по шест децении од формирањето на Македонската држава (прво како Република во рамките на Југославија, а повеќе од деценија како самостојна држава) се провлекува и се злоупотребува, со цел односно македонско население да се обезличи, односно да се приклони кон туѓа сфера, турска или албанска, сеедно. Да не беше жално, ќе беше можеби смешно кога спомнатите националисти докажуваат дека исламизирани Македонци се фактички помакедончени Турци и затоа е „нормална“ нивната препорака тие (исламизирани Македонци) да се вратат кон својот „мајчин јазик“ – турскиот, на кој треба да се образуваат децата. Самиот атрибут „мајчин“ претпоставува дека тој јазик децата го учат од своите мајки, што во случајот е нелогично, бидејќи во семејната комуникација се користи само македонскиот јазик, што ќе рече дека и за мајките, првите учители на своите деца, турскиот јазик е непознат, туѓ. Интересно е дека во своја сопствена држава ваквите злонамерни активности непречено се реализираат, се отвораат училишта на ја-

зик што во никој случај не може да биде „мајчин“, а дури не се почитува и решението на највисоката судска власт за незаконитоста на овие активности.

Сега се поставува прашањето: кој е крив? Дали грешката треба да ја бараме само во туѓата агресивност, или треба да ја бараме и кај себе?

Косџа Пеев

ОРГАНИЗИРАН ПРИСТАП КОН СООДВЕТНАТА УПОТРЕБА НА ЛИТЕРАТУРНОЈАЗИЧНАТА НОРМА

Поттикнати од потребата за соодветна примена на Законот за употреба на македонскиот јазик и за организиран пристап кон соодветната употреба на литературнојазичната норма Советот за македонски јазик го иницира формирањето на Здружението на лекторите по македонски јазик. Основната цел беше размена на искуства и насоки за решавање на прашања од практиката во употребата на македонскиот јазик. Меѓутоа се покажа дека Здружението на лекторите, и покрај добрите програмски насоки, не функционира онака како што беше предвидено во почетокот и не ги задоволува потребите на лекторите по македонски јазик. Постојаните јавувања од лекторите и од други заинтересирани за конкретни јазични прашања поттикнаа на размислувања за активирање на некои форми што ќе ја подобрат, не само работата на лекторите туку и поставеноста на прашањето за соодветна употреба на литературнојазичната норма на македонскиот јазик. Во тие насоки ги предлагаме следниве активности:

1. Активирање на работата на Здружението на лекторите на Република Македонија. Зајакнување на Здружението и организирање семинари.

2. Формирање јазично советувашиште кое ќе организира јазични трибини и

семинари (двапати во годината) каде што ќе се толкуваат прашања од практиката и други јазични прашања што произлегуваат од секојдневните потреби за соодветна употреба на јазичната норма. Како организатори се предлагаат Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“. Катедрата за македонски јазик на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ со финансиска поддршка од Советот за македонски јазик, поточно од Министерството за култура на Република Македонија.

3. Предлог за формирање лекторско одделение во Институтот за македонски јазик.

4. Јазичното советувашиште да биде сместено во Институтот за македонски јазик, да ја покрива и да ја поврзува севкупната јазична дејност во Република Македонија. Да се направат подготовки за организирање на советувашиштето и на првиот семинар. Имено, Советот да формира комисија за подготовка на семинар или на јазична трибина во октомври 2004 година.

5. Комисијата да биде составена од претставници од Институтот за македонски јазик. Работата на јазичното советувашиште да биде утврдена со правни и со општи акти.

Совет за македонски јазик

ПРОГРАМА ЗА РАБОТА НА ЈАЗИЧНОТО СОВЕТУВАЛИШТЕ ЗА 2005 ГОДИНА

Тргувајќи од Законот за употребата на македонскиот јазик, Советот за македонски јазик на Владата на Република Македонија формира Јазичко советувашиште од седуммина стручни членови, кое ќе биде мост меѓу науката и практиката, бидејќи се повеќе се чувствува потреба од поширока примена литературниот јазик како службен.

За 2005 година се предвидува:

Одржување трибина со лекторите и со други заинтересирани за јазичната проблематика (во јуни).

Основање лекторско одделение со јазичен телефон заради институционална комуникација со јавноста.

Посети кај лекторите на работните места заради непосредни согледби на постојните јазични проблеми.

Вршење стручен увид во администрацијата според Законот за употребата на македонскиот јазик заради помош и препораки во примената на службениот јазик.

Образложение

Низ мошне плодната, конструктивна и исцрпна дискусија на членовите на Советот се искажаа повеќе идеи и предлози за работата и физиономијата на Јазичното советувашиште, но со оглед на финансиските тешкотии, се застапа на становиште Програмата да опфати само неколку можни задачи, само со минимум финансиска поддршка.

Ова е потребна новина кај нас, бидејќи ниедна институција не го покрива овој проблем, а не се совпаѓа со содржината за работа на Советот, ни со другите надлежни институции или асоцијации за јазикот.

Советувалиштето ќе работи во рамките на Институтот за македонски јазик, кој ќе помага кадровски, просторно, стручно итн. што, всушност, претставува и негов интерес – да ја поттикнува работата на ова тело.

Договорено е прво да се почне со работа на Советувалиштето, а во перспектива тоа ќе си го оправда постоењето.

Јазично советувашиште
Претседател
Косја Пеев

ТРИБИНА ЗА ПРОБЛЕМИТЕ ВО ЈАЗИЧНАТА ПРАКТИКА

Јазичното советувалиште како орган на Советот за македонски јазик на 28.6.2005 година организираше разговор со лекторите – **Трибина** посветена на проблемите во јазичната практика.

Работата на Трибината се одвиваше по следниот дневен ред:

1. Отворање на средбата – проф. д-р Коста Пеев;
2. Воведен збор – н. сов. Трајко Стаматоски;
3. Од практиката на лекторската работа – доц. д-р Томислав Треневски;
4. Разговор: прашања и одговори (од јазичната практика на лекторите).

Трибината ја организираше одборот на Јазичното советувалиште на предлог од Советот за македонски јазик при Министерството за култура. За таа цел беа организирани неколку подготвителни состаноци на Одборот на кои освен утврдување на дневниот ред беа разгледувани и други прашања поврзани со работата на трибината; од посуштински па до некои прозаични како што се: изнаоѓање финансиски средства неопходни за реализација на собирот, како и за начинот како да бидат известени лекторите. Бидејќи службата при Министерството не беше во можност таа задача да ја реализира преку испраќање на лични покани, се определвме за еден побрз и поекономичен начин: со соопштенија во дневните весници; таа услуга беше комплетно реализирана, дури весникот **Време** соопштението го пренесе два пати. Независно од тоа извесен број членови на Одборот мислат дека тој начин не е најдобар, дека, ако беше со лични покани бројот на посетителите ќе беше далеку поголем.

Отворајќи го собирот, проф. Пеев ги поздрави присутните со неколку реченици: *Собирот го држиме во едно време што честито го нарекуваме невреме, кога врз нашата национална и јазична*

йосебносќ се врши йришисок од ситте шито не ойкружуваат, а целта ни е да йокажеме дека независно од йришисоцијте ние ќе йродолжиме да се йрижиме за нашито јазик, бидејќи, како шито рече акад. Бл. Конески: јазикот ни е нашата татковина.

Во воведниот збор н. сов. Трајко Стаматоски истакна дека: *својата оценка за соситојбитие на јазикот во медиумите ја дава како човек што работниот век го йочнал како йреведувач и лектор.* Неговата оценка е поволна, што се должи, меѓу другото, и на назначувањето на лектори во медиумите, меѓутоа сепак има елементи што загрижуваат, пр. дека сè уште се провлекуваат ред грешки на кои одамна е укажано, пр. употребата на турцизмите, при што се користат дури и турски суфикси кон туѓи зборови (сп. **филмација**, што звучи пејоративно). Стаматоски укажа и на реакциите на читателите во в. *Вечер* во кои се укажува на употребата на дативните форми **нејзе и нему** и во други падежни односи. На крајот им порача на лекторите да интервенираат само во случаи кога е засегната нормата, а не да го прават тоа по свој вкус.

Доц. д-р Томислав Треневски во почетокот на излагањето се заложи за *барање начини како да се валоризира работната на лекторите, особено од аспект на фактот дека односнава дејност не е соодветно вреднувана.* Натаму тој во своето излагање издели три рамништа на проблемите со кои во својата дејност се судруваат лекторите: прво ги истакна случаите со забележани девијации во јазичниот израз, одамна идентификувани, но се провлекуваат поради својата жилавост, се работи за очигледен расчекор, судир со лошите навики; второто прашање на кое се задржа Треневски се однесуваше на нормата, тој се заложи таа

да биде еластично-стабилна, т.е. да не се прекинува со традицијата, но сепак да се следат промените што ги носи животот; третото рамниште произлегува од второто и се однесува на задачите што ни претстојат во врска со навлегување не само на туѓи зборови, туку и на туѓи конструкции. На крајот Тренивски предложи собирот да даде иницијатива за оформување на едно списание наменето за потребите на лекторите.

По паузата се мина на четвртата точка од дневниот ред посветена на: **дискусија**, на прашања што ги поставуваа лекторите, а одговараше доц. Тренивски. Прашањата може да се групираат на следниот начин: 1. политичко-правни, од законската регулатива, натаму за јазичната политика во РМ, односно на Законот за употреба на македонскиот јазик; 2. во втората група прашањата се однесуваа на некои правописни дилеми, толкувања, варијантност, на граматичките категории и сл.; 3. во третата група беа прашањата за акцентот и акцентските целости; 4. четвртата група прашања се однесуваа на лексичките слоеви, на заемките и збороредот, односно на туѓојазичните влијанија.

Одборот на Јазичното советува-лиште се состана на 7.7. о.г. со цел да се направи анализа на работата на **Трибуната**, односно да се дадат насоки за идната работа. На состанокот беа донесени следните заклучоци: 1. собирот со лекторите одржан на 28.6. о.г., како прв обид да се соберат луѓето од односниов профил и да позборуваат за своите проблеми, ги донесе очекуваните резултати, независно што имаше извесни забелешки од организациски карактер (некои членови на Одборот особено инсистираа дека требало да се испратат покани поединечно за секој лектор (а не преку медиумите), иако им беше објаснето дека службата при Министерството не беше во можност тоа да го стори); 2. наесен да се организира нова средба со лекторите, притоа, за разлика од првата, да има повеќе дебетен карактер; 3. согледувајќи ја потребата на лекторите од директна комуникација со стручно лице кое би можело да им помогне во решавањето на извесни дилеми од јазичен карактер, Советот за македонски јазик да се обрати до надлежните служби при Министерството за отворање на директна телефонска линија.

**Претседател на
Јазичното советува-лиште**

Косџа Пеев

СТАТУСОТ НА МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК (според Пописот на населението од 2002 година)

Советот за македонски јазик, во светлината на објавените дефинитивни податоци од Пописот на населението во 2002 година*, го разгледа статусот на македонскиот јазик како службен во Република Македонија и констатира:

Новиот чл. 7 (според Амандманот В од Рамковниот договор) во Уставот на Република Македонија утврдува:

„На целата територија во Република Македонија и во нејзините меѓународни односи службен јазик е македонскиот јазик и неговото кирилско писмо.

Друг јазик што го зборуваат најмалку 20% од граѓаните, исто така, е службен јазик и неговото писмо како што е определено со закон.

Личните документи на граѓаните кои зборуваат службен јазик различен од македонскиот јазик и неговото писмо, се издаваат на македонски јазик и неговото писмо, како и на тој јазик и неговото писмо во согласност со закон.

Кој било граѓанин кој живее во единиците на локалната самоуправа во која најмалку 20% од граѓаните зборуваат службен јазик различен од македонскиот јазик, во комуникацијата со подрачните единици на министерствата, може да употреби кој било од службените јазици и неговото писмо. Подрачните единици надлежни за тие единици на локалната самоуправа одговараат на македонски јазик и неговото кирилско писмо, како и на службениот јазик и писмо што го употре-

бува граѓанинот. Секој граѓанин во комуникација со министерствата може да употребува еден од службените јазици и неговото писмо, а министерствата одговараат на македонски јазик и неговото кирилско писмо, како и на службениот јазик и писмото што го употребува граѓанинот.

Во органите на државната власт во Република Македонија службен јазик различен од македонскиот јазик, може да се користи во согласност со закон.

Во единиците на локалната самоуправа јазикот и писмото што го користат најмалку 20% од граѓаните е службен јазик, покрај македонскиот јазик и неговото кирилско писмо. За употребата на јазиците и писмата на кои зборуваат помалку од 20% од граѓаните во единиците на локалната самоуправа, одлучуваат органите на единиците на локалната самоуправа. “

I

Од уставните решенија произлегува дека употребата на јазиците во РМ е условена од **службениот статус** на употребуваниот јазик, од **цензусот 20% од говорителите во државата** и од решенијата во **Законот за јазиците** (кој, меѓутоа, уште не е донесен!).

Ако еден јазик нема 20% говорители во Република Македонија, тој не може да биде **службен**, а само на **службениот** јазик може да се издаваат **личните документи** и тој да се користи **во органите на државната власт** – но под услов така како што ќе биде **определено со закон**.

Имајќи ги предвид официјално претставените резултати од Пописот на населението, во амандманите на Уставот е определен цензусот од 20% говорители. Ако во РМ нема други говорители со 20%, освен уставно определениот служ-

* Види: *Вкујно население, домаќинства и ситанови. Дефинитивни резултати по населени места. Вкујно население според изјаснувањето за националната припадност, мајчински јазик и вероисповедта*, книга X, Државен завод за статистика, Скопје, мај 2004.

бен јазик на целата територија. тогаш и кој и да е друг јазик (па ни албанскиот) не може да се употребува во личниите документи, ниту пак во службената кореспонденција со и во организациите на државната власт. Следствено, единствената уставно можна службена употреба на други јазици е само во единиците на локалната самоуправа, условена со над 20% говорители на јазик надвор од службениот македонски јазик, но – без право на таквите говорители со тој јазик да општат со државните органи и тела.

Од сето произлегува дека **цензусот од 20% говорители во државата** е решавачки фактор за двојазичноста и за другите соодветни права и должности на граѓаните, но и за обврските на државните власти што произлегуваат од тоа.

II

Предочувајќи ја јазичната ситуација во Република Македонија, врз основа на анализата на податоците во публикациите за дефинитивните резултати од извршениот Попис на населението, домаќинствата и становите во 2002 година, објавени од Државниот завод за статистика во мај 2004 година, Советот за македонски јазик констатира дека објавените податоци во однос на јазикот и на бројот на неговите говорители не соодветствуваат со реалноста.

Советот посебно укажува на експлантните слабости што се покажани во однос на пописот на исламизираниите Македонци. Тие граѓани досега од попис во попис различно се имаат декларирани: *Македонци, Македонци муслимани, Турци, Муслимани, Неопределени, Југословени, Албанци*. Сега тие речиси во целост се претставени како *Албанци* и само делумно како *Турци* и притоа – со **мајчин јазик албански** или *ијурски*. Општо е познато дека тие зборуваат само на својот македонски, нивните деца и денеска учат главно во македонски училишта, а целата духовна култура (обредите и обичаите и целокупното богато усно народно творештво) одискони ја култивираат исклучиво на родниот македонски јазик. А станува збор за едно компактно население од над 100.000 граѓани.

III

Како илустрација на евидентираниите податоци за изјаснувањето по **нацио-**

налната припадност и по мајчиниот јазик ќе наведеме само неколку примери земено од последниот Попис на населението во некои „торбешки“ села за кои со сигурност се знае дека не зборуваат ни албански ни турски:

Лабуншија: вкупно 5.936 жители, од нив се: 371 Македонци, 4.288 Албанци, 879 Турци и 362 други, а тие зборуваат: 4.872 македонски, 925 албански, 78 турски, 3 српски и 58 други јазици.

Центар Жуја: вкупно 800 жители, од нив се: 80 Македонци, 4 Албанци, 714 Турци и 2 други, а тие зборуваат: 94 македонски, 4 албански, 698 турски, 1 влашки и 3 други. (Со неколку национални и меѓународни монитори во 1999-2000 година беше утврдено дека жителите зборуваат македонски, а министерот за образование по барање на турските партии даде решение за отворање турско училиште, но по долги судски процеси Уставниот суд одлучи да се врати македонскиот јазик во Центар Жуја. Тоа решение на Уставниот суд до денеска не е спроведено!)

Голем Пајраџник: вкупно 840 жители, од нив се: 30 Македонци, 1 Албанец, 799 Турци и 10 други, а тие зборуваат: 66 македонски, 1 албански, 762 турски и 11 други.

Мил Пајраџник: вкупно 486 жители, а од нив се: 25 Македонци, 455 Турци и 6 други, а тие зборуваат: 42 македонски, 3 албански, 435 турски и 6 други.

Цетиштие: вкупно 499 жители, од нив се: 105 Македонци, 96 Албанци, 276 Турци и 22 други, а тие зборуваат: 160 македонски, 76 албански, 262 турски и 1 друг јазик.

Дебрештие: 2.424 жители, од нив се: 169 Македонци, 149 Албанци, 2.088 Турци и 18 други, а тие зборуваат: 171 македонски, 154 албански, 2.081 турски и 18 друг јазик. (Селото на последниве парламентарни избори се изјасни за ДУИ, како Албанци!).

Бачиштие: вкупно 772 жители, од нив се: 1 Македонец, 756 Албанци и 15 други, а зборуваат: 1 македонски, 755 албански, 1 српски и 15 друг јазик. (Со решение на Министерството за образование во 1992 година македонското училиште се претвори во албанско!).

Пласница: вкупно 2.288 жители, од нив се: 2 Македонци, 7 Албанци, 2.250

Турци и 29 други, а тие зборуваат: 17 македонски, 7 албански, 1.117 турски и 13 други.

Долно Количани: вкупно 1.510 жители, од нив се: 1 Македонец, 1 Албанец, 1.507 Турци и 1 друг, а тие зборуваат: 6 македонски, 1 албански, 1.502 турски и 1 друг јазик.

Јеловјане: горанско село со вкупно 599 жители, од нив се: 5 Македонци, 40 Албанци, 539 Турци, 8 Бошњаци и 7 други, а тие зборуваат: 48 македонски, 30 албански, 512 турски, 2 српски, 2 бошњачки и 5 други.

Урвич: горанско село со вкупно 756 жители, од нив се 1 Македонец, 113 Албанци, 640 Турци и 2 други, а тие зборуваат: 2 македонски, 113 албански, 640 турски и 1 друг јазик.

Иџн. иџн.

IV

Ваквите пописни резултати бездруго покажуваат сосем поинаква слика на јазичната ситуација во Република Македонија. Затоа Советот за македонски јазик се чувствува одговорен да укаже дека тоа ќе доведе до сериозни последици не само во сферата на општествено-политичките односи и унитарноста на државата, туку и во економските, културните, научните и институционалните и меѓуетничките релации, особено во однос на статусот и употребата на службениот македонски јазик што веќе е во фаза на ригорозно отстапување. Затоа Советот препорачува да се преиспита фактичката состојба на теренот на сите места каде што живеат исламизирани Македонци да се верифицира нивниот говорен мајчин јазик за да може на тој начин објективно и точно да се утврди бројот на говорители на македонски јазик и егзактно и со закон да се определи кој друг јазик (каде и кога) може да има статус на службен јазик. Со тоа всушност врз трајни основи ќе се овозможи перспективниот мирен и безбеден уставен развој на нашата земја како унитарна граѓанска европска држава.

Инаку, загарантираноста на слободата на употребата на мајчиниот јазик во Република Македонија, како голема де-

мократска придобивка, како и слободното изјаснување на секој наш граѓанин во определувањето на својата национална припадност, не може да се остварува со обезличување на говорниот мајчин јазик. Во тоа е и смислата на воведувањето втор службен јазик – за да можат граѓаните полесно да комуницираат со институциите и на тој јазик да ја одгледуваат својата култура, а не во насилно зголемување на бројот (процентната квота) за по секоја цена да се здобие статус на службен јазик. Таков може да биде единствено мајчиниот говорен јазик, а не јазикот на етничката заедница за која говорителот партиско-политички се определил. Јазичниот идентитет е радикално поразличен од политичкиот. Затоа јазичниот идентитет, т.е. бројот на говорителите на еден јазик, може да го определува критериумот за воведување втор службен јазик во државата. Ако македонскиот не се култивира, туку политички се оневозможува и се истиснува, тоа во историска перспектива ќе доведе до стеснување на јазичната дифузија и до обесправување и оневозможување на опстанокот на македонскиот јазик во единствената држава на Македонците.

Кога се зборува за културните, професионалните и политичките права на малцинските етнички заедници, кои во Република Македонија се на највисоко ниво во споредба со оние што тие ги имаат во соседните земји, треба постојано да се има предвид дека Македонија не е светски исклучок на „мултиетничка“ држава, ниту пак е предизвикано од реални потреби постојаното инсистирање дека албанската етничка заедница претставува толку броен и катастарски монолитен етнокултурен колективитет што би имал можност за некакво биполарно федерирање со македонскиот народ или пак за сецесионистички стремеж за физичко сепарирање и обединување со други држави. Напротив, треба да јакнат стремежите за да може правата и слободите на етничките заедници да бидат во функција на унитарниот карактер на државата и да се достигне висок степен на хармонизација на односите меѓу сите граѓани во неа.

Блаже Ристиовски

ЗА ТРАНСКРИПЦИЈАТА НА ТОПОНИМИТЕ

Деновиве откако го проанализирав преводот на Законот за територијална организација во локалната самоуправа на албански јазик¹, самата себеси којзнае колку пати си го поставив прашањето од каде да почнам и на кој начин да ги соберам на едно место сите оние прашања што ми се наметнаа при прочитот на преводот на гореспоменатиот Закон. И додека така со часови се *думав, се шестивав и ѝремислував*, да се изразам во стилот на нашиот голем учител Блаже Конески, случајно в раце ми се најде интервјуто со еден наш колега филолог-албанист со наслов, кој за мене беше доволно провокативен дадениот момент „Политиката ги искривува и ги преведува топонимите“. И додека така понесено го голтав текстот, зашто – ете конечно и еден албанист рече оти преведените топоними со албански зборови предизвикале смеа кај лингвистичката јавност и оти топонимите не се преведуваат, јас се стаписувам при прочитувањето на следнава реченица: „Имам чувство дека Македонците полека стануваат жртви на една неизбежна и непотребна параноја, мислејќи дека врз нив се врши албанизација...“. Со каква леснотија е употребена една психијатриска дијагноза за која сум обвинета дека ја поседувам како припадник на националното мнозинство во оваа земја. Колку што мене ми е познато параноја е психичко заболување кое се манифестира со тоа што заболениот донесува предвременни заклучоци во врска со неосновани сомнежи коишто би можеле да му наштетат. А колку што мене ме држи меморијата, а мислам дека добро ме крепи, Македонците во Македонија а пропо топонимите ниту донесоа предвременни заклучоци, ниту, пак, нивните сомнежи дека се врши албанизација на топонимите во Македонија се неосновани,

¹ Овој закон е објавен на 16 август 2004 година во Службен весник на Република Македонија. Примерите што следуваат се ексцерпирани од наведениот Закон. Во продолжение ќе биде цитиран како Закон (забел. на авторот).

затоа што албанизираните македонски топоними се писмено документирани не во роман, не во весници, ами во официјален Закон за територијална организација во локалната самоуправа, кој со денот на неговото објавување стапува во сила. А кај што има сила, нема правдина – вели поговорката. Таа можеби нема да излезе на виделина, значи таа можеби нема да се покаже, но ќе се докаже. За да докаже дека врз топонимите во Македонија е извршен бескрупулозен и невиден атак, без никаков систем, со кастрење и поткастрување, измислување и извитоперување сè со цел – македонските топоними да добијат албански лик, значи за да го докажам тоа јас нема да се служам со психијатриски категории и самобендисана интелектуална иропија која се манифестира со смеа... Јас овде ќе се служам со зборот, со аргументот, со фактот онака како што и заслужува да се зборува една толку благородна и, во исто време, една толку комплексна дисциплина, каква што е топонимијата. Кога го велам ова, имам предвид дека топонимијата претставува ризница од историски и културни споменици, сплотени во еден систем, кој има свој лик и облик. Тој лик и облик на македонската топонимија не се смени ни во време турско, ни во време окупаторско, но еве денес, на мала врата, некој што не ни го открива својот идентитет, некој што се крие зад институции и функции се осмелува да ни буричка и да ни го поткопува нашиот словенски идентитет, да нè обезличува, и да нè прави тоа што не сме. Со кое право? – прашувам. Со кое право се крши Резолуцијата донесена на Третата конференција на Обединетите нации за стандардизација на географските имиња од 1977 год. во која постојат јасни правила за пренесување на македонската кирилица со латиница²???

² B. Zašov, „Medjunarodni aspekti standardizacije geografskih naziva u SFRJ“. Zbornik radova savjetovanja

Со кое право сите македонски топоними образувани со посвојниот суфикс *-ово* во албанскиот превод на гореспоменатиот Закон се предадени со *-ovë*. Дали не постои графицијата *o* во албанскиот. Не, постои. Зошто тогаш крајното *o* е предадено со *ë*, кога во албанскиот правопис нигде не е закодирано правило крајното *o* да се предава со *ë*. Поентата е јасна. Македонците во својот графиски систем ја немаат графемата *ë*. Ако македонските топоними *Тешово*, *Берово*, *Владимирово*, *Раџево*, *Русиново*, *Смојмирово*, *Буково* итн. се транслитерираат соодветно тие нема да имаат албански лик, а тоа некому не му се допаѓа. Ако секој топоним кој завршува на *-ово* во целиот Закон се предава како *-ovë*, зошто тогаш името на скопското село *Арачиново*, останало по кусо за цел суфикс, а добило *x* во иницијална позиција, па станало *Naracinë*.

Со кое право, прашувам повторно, топонимите образувани со суфиксот *-ино* како *Грушино*, *Драѓарино*, *Форино*, *Требино* се предаваат со албанизираната форма на словенскиот посвоен суфикс *-ин* т.е. *-inë*, од една страна, а топонимот *Марчино*, образуван со истиот суфикс, во албанскиот превод се скратува во *-in*, без некоја особена причина, па во преводот гласи *Marçin* и зошто, конечно, не е по-стапено секаде како што е постапено со топонимот *Кишино*, кој и во албанскиот превод на Законот е нотирано како *Kishino*.

Фамозната графема спорадично се појавува и кај ојконимите образувани со суфиксот *-ци*, како и кај топонимите образувани со сложените суфикси *-овци/-евци*, *-инци* со дијалектните форми *-овце/-евце*, *-инце*. Велам спорадично, зашто ту го има како замена за крајниот вокал од преден ред *и*, ту исчезнува без трага, ниту има *и*, ниту има *ë*. Па така ојконимите: *Будинарци*, *Миџрашинци*, *Џидимирици*, *Луџунци* во преводот на албански гласат: *Budinarc*, *Mitrashinc*, *Xhidimirc*, *Lluginc*, а, пак, ојконимите *Можанци*, *Орланци* и *Сџирелци* се транскрибирани како *Majancë*, *Orllancë* и *Strellcë*. Од друга страна, пак, во ојконимите *Горно Дивјаџи* и *Долно Дивјаџи*, компонентата *Дивјаџи* во преводот останува негибната, т.е. *Divjaci* и *Eperëm*; *Divjaci* и *Poshtëm*,

додека, пак, името на селото *Горно Троџерци* во албанскиот превод гласи *Trogerc* (не постои превод на придавската определба *горно*), а *Долно Троџерци* е *Trogerc i Poshtëm*.

Во топонимите *Ајваџовци*, *Бујковци*, *Миладиновци*, *Мршевици* отпаѓа крајното *и*, па тие гласат *Ajvatovc*, *Bujkovc*, *Milladinovc*, *Mërshevc*, а во истородните според зборобразувачкиот модел *Алашевице*, *Белановце*, *Думановце*, *Р'нковце* бележиме отпаѓање на првата компонента од сложениот суфикс *-овце*, односно отпаѓање на секвенцата *-ов*, и на финалното *e*, па овие топоними на албански се забележани како: *Allashec*, *Bellanoc*, *Dumanoc* и *Ërkoc*. Ојконимите *Проевице* и *Режановце*, кои ѝ припаѓаат на Општина Куманово и кои се образувани со дијалектните форми на сложениот суфикс *-овце*, односно палаталната варијанта *-евце* се предадени како *Proevcë*, но *Rezhanovc*.

Ојконимот *Бучинци*, кој е образуван со стандардната форма на сложениот суфикс *-инци*, во албанскиот превод на Законот е предаден со *Vuçinc*, а дијалектната форма на истиов суфикс која гласи *-инце* се предава со формата *-incë*, при што полизаменувачката графема се јавува како замена и за крајниот вокал *e*, па ојконимите *Ваксинце* и *Гошинце*, во преводот се јавуваат со формите *Vaksincë* и *Go-shincë*.

Ојконимите образувани со суфиксот *-ски*, чија форма за среден род гласи *-ско*, ја покажуваат истата шареноликост како погоре прикажаната. Така *Банско* е напишано коректно и неговата форма на албански гласи *Bansko*, но затоа ојконимите *Ветерско*, *Коњско*, *Сокоџишко* и *Сланско* се забележани како *Veterskë*, *Konjskë*, *Sopotskë*, *Sllanskë*, но во ојконимот *Близанско*, на пр., е отпаднато крајното *o* и тој гласи *Blizansk*.

Досега видовме како фонемата *ë* се појавува како соодветник на кириличните графемии *o*, *и* и *e* и покрај постоењето на соодветни латинични графемии во албанскиот графиски систем.

Во продолжение ќе ги наведат примерите во кои графемата станува соодветник и за графемата *a*. Примери има безброј. Оваа графема ја среќаваме без исклучок во сите топоними образувани со суфиксот *-ица*. Така, на пр. *Бисџирица* : *Bistricë*; *Гурџурница* : *Gurgurnicë*; *Пешиџер-*

o pitanjima standardizacije geografskih naziva u jezicima naroda i narodnosti SFRJ, Sarajevo 1984, 35.

ница : *Peshternicë*; Коѝришница : *Kopri-shnicë*; Корешница : *Коресхниц* итн. итн.

Графемата ја бележиме и кај ојконимите образувани со суфиксите *-ишиѝе* и *-ишиѝа* кои не секојпат имаат заеднички именител, односно суфиксот *-ишиѝа* не секојпат е множинска форма на суфиксот *-ишиѝе*, но ова не е тема на ова излагање. Така, топонимите *Пеѝелишиѝе* : *Pepeleshitë*; *Калишиѝа* : *Kalishitë*; *Корошишиѝа* : *Koroshishtë*; *Лабуншиѝа* : *Llabunishtë*; *Дворшиѝе* : *Dvorishtë*; *Аѝишиѝа* : *Atishtë*; *Маловишиѝе* : *Malovishtë*; *Коноѝишиѝе* : *Konopishtë* итн., ама во ојконимот *Карабуѝишиѝе*, графемата, иако ја очекувавме на крајот, ја снемува, па овој ојконим во албанскиот превод на Законот гласи *Karabunjisht*.

Како замена за буквата *a* графемата се јавува и во следниве топоними: *Фурка* : *Furkë*, *Маѝка* : *Mukë*, *Кошарка* : *Kosharkë*; но *Тоска* е *Toska*. Се распрашав дали и македонските женски лични имиња кои завршуваат на *-ка* ќе бидат предадени со *-к*?! Добив негативен одговор, па конфузијата што ја предизвикува оваа графема станува уште поголема.

Примерите што следуваат се образувани со стариот словенски суфикс *-јѝ*, кој денес ја има изгубено својата продуктивност, а чија форма за ж. род гласи *-ја*, а за среден род *-је*. Па така додека топонимите *Издеѝлавје*, *Побожје*, *Орашје*, *Прељубје* во преводот на Законот се коректно транслитерирани, дотогаш кај ојконимот *Годивје* крајното *e* повторно е предадено со *,* па ојконимот гласи *Godivjë*.

Ојконимите што ги наведувам подолу, а коишто се образувани според истиот деривациски модел во интерес на времето нема да ги коментирам, зашто нивните форми предадени на албански доволно зборуваат за галиматијасот што е направен при нивното транскрибирање, па затоа само ќе ги прочитам во македонската и во албанската варијанта. Така Орле е *Orle*, ама *Роѝле* е *Roglë*; *Раѝае* : *Ratejë*; *Оѝае* : *Orajë*, *Требовље* : *Trebovle*, *Дивље* : *Divle*, *Ракле* : *Rakle*, но *Кожле* : *Kozhlë*, а *Кокре* : *Kokrë*; *Маѝејче* : *Mateç*; *Бенче* : *Bençë*; *Волче* : *Volçë*; *Инче* : *Inçë*; *Јанче* : *Jançë*, а *Осиче* си е *Osiçe*; *Зѝуње* : *Zdunjë*; *Живење* : *Zhivenjë*; *К'шање* : *Këshanj*; *Алѝуња* : *Allgunjë* итн.

Врз основа на транскрибираните македонски топоними со албанско писмо можеме да констатираме дека македон-

ското вокално, или слоготворно *p*, за понеупатените она *p* што се наоѓа меѓу два консонанта, односно меѓу две согласки, се предава со секвенцата *-ër-*, а во еден случај и со *-or-*. Споредете ги примерите: *Мрзен Ораовец* : *Mërzen Oraoves*, *Трсиѝеник* : *Tërstenik*, *Црѝорија* : *Cërcorija*, а во *Вржоѝрници* и двете вокални *p* се транскрибирани на два начина. Првото со секвенцата *-ër-*, а второто со секвенцата *-or-*, па албанската варијанта на името на селото *Вржоѝрници* гласи *Vërzhogornc*. Бидејќи одамна не сум го поставила прашањето со кое почнав, повторно гласно се прашувам со кое право некој ни врши реконструкција на полугласот за кој ние сме се договориле дека нема да го бележиме во ваква позиција. Ако е такво правилото во албанскиот правопис, тогаш зошто вакво бележење на сонантот *p* и таму каде што тоа не е слоготворно, каков што е случјот со ојконимот *Вруѝок*, забележан како *Vërtok*, па во ојконимот *Брезница*, забележан како *Bërzenicë*, па и во името на нашиот средновековен духовен центар *Охрид*, забележан како *Ohër*.

Досега зборував за разноликоста при предавањето на топонимите образувани со суфиксите *-ово*, *-ино*, *-овци/-евци*, *-инци*, *-ци*, *-ски* и *-ј*, а сега ќе кажам и неколку збора за оние топоними кои се образувани со суфиксите *-еѝ* и *-јани* во чии транскрибирани форми со албанско писмо се забележува извесен систем. Така, македонските топоними образувани со суфиксот *-еѝ* во албанскиот превод на Законот се сосема коректно предадени, па *Бродец* гласи *Brodec*, *Ехлоче* : *Ehlocë*, *Јаворец* : *Javores*, *Дејковец* : *Dejkoves*, *Јанковец* : *Jankoves*, но повторно нарушување на системот од непознати причини, па *Калуѝерец* се предава со *Kallugjerc*, а росоманското село *Манасѝирец* како *Manastirc*. Од друга страна, пак, компонетата *Манасѝирец* во сложените топоними *Горни Манасѝирец* и *Долни Манасѝирец* е предадена како *Manastirec i Epërm*, односно *Manastirec i Poshtëm*.

Единствен модел кој покажува строга доследност при транскрипцијата во преводот на Законот е во случајот кога македонските ојконими завршуваат на *-јани*, односно *-јане* како дијалектна форма за истиот суфикс. Имено, сиве овие ојконими како *Баршани*, *Драѝожани*, *Жабени*, *Злокуќани*, *Злокуќане*, *Кошани*

итн. во албанскиот превод се забележани без крајното *u*, односно *e*, па во преводот се наведени како *Barshan*; *Dragozhan*; *Zhaben*; *Zlokuqan*, *Koshan*. Се разбира, овој непристоен предлог за нас е неприфатлив исто како што, се надевам, дека за некој-си г-ѓа Теута Сулејмани би било навредливо дифтонгот *eu* во нејзиното име кој не се вклопува во македонскиот правописен систем да го предадеме со *ev*, а крајното *i* од нејзиното презиме, кое не соодветствува на македонскиот презименски модел да го избришеме или – не дај боже – да го преведеме со *-ова* или со *-овска*, па *Теуџа Сулејмани* да стане *Тевџа Сулејманова*, односно *Сулејмановска*. Небулозно, зарем не??? Исто како што е небулозно сите ојконими кои завршуваат на *-ија* да се сведат само на *i*, па селото *Курија* во преводот станало *Kuri*; *Демир Каџија* – *Demir Kari*; *Гевѓелија* : *Gjevgjeli*, па се прашувам дали и матичната земја на Албанците којашто се вика *Шќиџрија* ќе биде *Шќиџри*, а *Македонија* – *Makedoni*??? Кога сме веќе кај *Македонија*, – зошто *Македонија* се предава како *Maqedonia*, со соодветната албанска графема за гласот *k* која во албанскиот се бележи со графемата *q*, кога ние во нашето име немаме *k*, ами *k*. Некој ми објаснуваше дека тоа се должело на албанскиот изговор, односно на палатализацијата што вокалот од пред ред *e* ја извршил врз *k*. А како можело тогаш селата *Кеџеново* и *Кеџекчелија* да се напишат со *k* во преводот на Законот?! Зошто исто така нашиот најјужен град е забележан како *Gjevgjeli* кога ние во името *Гевѓелија* имаме две *џ*, а не две *џ* и ако повторно некој се извлекува на изговорот на *џ* во позиција зад *e*, зошто тогаш *Гечерлија* е напишано со *џ* како што и треба?!

Има уште низа примери за кои не постојат логични објаснувања. Така ојконимот *Рамне* кој се наоѓа во Општина Македонски Брод е напишан како *Ramne*, но во Охридско името на селото Рамне во преводот е запишано како *Ramnë*. Потоа *Нижеполе* : *Nizhepollë*; а од друга страна *Лазарополе* : *Lazaropole*! Од необјаснети причини во ојконимот *Лиќово* е отпаднат експлозивот *ќ*, па ојконимот станал *Likovë*. Во *Поум*, пак, е додадена буква и гласи *Pohum*, во албанскиот превод *Нукуџиџак* станало *Nakushtak*, а во ојконимите *Суво Грло* и *Велебрдо*, крајното *o* го

нема, па се добиле формите *Suvo Gërll* и *Velebërd*. Според преводот на Законот може да постои топоним *Три Води* и на македонски и на албански, но *Три чеџми* ќе бидат *Tri Çeçme*. Ојконимите, пак, *Лаки* и *Лески* настанати со топонимизација на множинските форми од именките од женски род *лака* и *леска*, во преводот не е дозволено да имаат множинска форма, па гласат *Llak*, односно *Lesk*.

Коренот *Срб-*, кој се среќава во гостиварскиот ојконим *Србиново* на албански гласи *Sërtnovë*, а истиот корен кој е евидентиран и во ојконимот *Србјани* во атарот на Општината Другово во преводот на Законот на албански гласи – *Sërbjan*. Струшкото село *Радолиџија* во преводот на Законот е забележано со метатеза на ликвидите *r* и *l*, па се добила формата *Ladorishtë*. Метатеза е направена и кај ојконимот *Страчинци*, кој гласи *Starçincë*. *Синџелиќ* е *Hasanbeg*, *Средорече* и *Подбрђе* станале *Sredorek*, односно *Podbreg*, *Оџла* : *Hotël*; *Маврови Анови* – *Hanet e Mavrovës*, што претставува превод на топоним, прашање на кое ќе се осврнат други мои колеги.

Еден наш висок функционер, денонвиве бранејќи го преводот на Законот, чиј потписник е самиот тој, какофонијата што е направена во преводот ја одбрани со следнава изјава: „Кога некој Албанец ќе го види името *Долно Дуџени*, тоа нему ништо не му значи и веројатно ќе му требаат пет минути за да сфати за што станува збор“.

Дали г-динот висок функционер, по оваа наша трибина ќе се запраша колку време му беше потребно на еден ономастичар за да ги препознае имињата на македонските села над кои катадневно и со години работи. И тоа не е најсуштинското! Суштината е дека топонимите како културни споменици се осквернети, на ист начин како да е урнат дел од верски објект, и покрај тоа што Хашката конвенција од 1972 за чување на културните вредности во целост се однесува и на географските имиња.³

Затоа, апелирам до високата власт – час-поскоро да го повлече овој превод на Законот, да се повикаат експерти: оно-

³ D. Vujičić, „O nekim aspektima standardizacije naših geografskih naziva“, *Zbornik radova savjetovanja o pitanjima standardizacije geografskih naziva u jezicima naroda i narodnosti SFRJ*, Sarajevo 1984, 57.

мастичари, географи, картографи, историчари и правници, и Македонци и Албанци, и да се направи превод, по строги и научни принципи, од кој нема да се срами

никој во оваа земја и кој ќе го оневозможи легитимирањето на оваа држава во светот под етикетата „неписмена“.

Елка Јачева-Улчар

ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИЈАТА И МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК

Советот за македонски јазик смета дека одделни решенија на децентрализацијата што се предлагаат ќе доведат до понатамошно стеснување на употребата на македонскиот литературен јазик. Децентрализацијата е нужен процес, но не и демографското прекројување на општините. Установување на двојазичност со несфатливо мешање на градските со рурални средини, оддалечени и по дваесетина километри, е неприфатливо и гони други цели.

Советот укажува на последиците што можат да произлезат од некои решенија на територијалната поделба, како што се: внесување несигурност кај македонското население во однос на својата иднина во тие средини, што ќе предизвика

негово иселување и со тоа етничко чистење; се послабо познавање на македонскиот јазик од страна на албанското население, како службен јазик на целата македонска територија; установување на нови институции со чисто национална ознака, па дури и факултети непредвидени во рамките на Тетовскиот универзитет што ги надминуваат потребите на албанското население; страв од поделба на Македонија по етничка основа итн.

Советот потсетува дека јазикот е клучниот сведок на нашето опстојување и препознавање низ вековите. Ако тој го означувал и бранел нашето минато, единствено тој и може да нè преведе во иднината.

Совет за македонски јазик

СОСТОЈБАТА НА ИНСТИТУЦИИТЕ ШТО ГО ИСТРАЖУВААТ МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Во својата програма Советот за македонски јазик има предвидено соработка со сродни институции. Во рамките на предвидената соработка се јави и потребата од информација за состојбата со институциите што го истражуваат македонскиот јазик. Имено, станува збор за: Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Институтот за старословенска култура (Одделението за лингвистика), Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ (Катедрата за македонски јазик) и МАНУ (Истражувачкиот центар за ареална лингвистика и Одделението за лингвистика и литературна наука). Врвна од овие институции е Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“. Тој е формиран 1 март 1953 година. Неговата основна цел е сеопфатно проучување на македонскиот јазик, поттикнување и остварување на творечката дејност од областа на македонистиката, како и создавање и усовршување на научни соработници. Непосредно по неговото конституирање биле објавени: *Тријомен речник на македонскиот јазик*, *Правойис на македонскиот литературен јазик со правописен речник*. Во втората фаза започнуваат јазични истражувања во пет области: современ македонски јазик, историја на македонскиот јазик, лексикологија и лексикографија, дијалектологија и ономастика. Издавачката дејност на Институтот се реализира преку редовните едичии: *Стиари и лексикони*, *Посебни изданија*, *Јазикот наш денешен* и преку списанијата *Македонски јазик* и *Македонистика*. Во 2003 година се отпечати *Толковниот речник на македонскиот јазик*. Активностите на Институтот се одвиваат преку петте научни одделенија: за историја на македонскиот јазик, за современ македонски јазик, за дијалектологија, за лексикологија и лексикографија и за ономастика на македонскиот јазик. Во сите овие области постап-

но, со години се создавани картотеки кои не се за еднократна употреба. Според процените на Управата за заштита на културното наследство картотеките во Институтот за македонски јазик претставуваат културно духовно богатство, па оттаму Институтот за македонски јазик е назначен како овластен субјект за заштита на македонскиот јазик. Од 2005 година Институтот за македонски јазик и Управата за заштита на културното наследство го започнаа процесот околу дигитализација на картотеките, засега со поставување единствена програма за дигитализација на јазичните материјали како прва фаза на физичка заштита. Во 2005 год. во Институтот работат 25 научни работници, се работи на 4 проекти, пријавени се 2 проекта за кои се чека одговор од Министерството за образование и наука. Во тек е печатењето на 2 том од *Толковниот речник*. Од работата во последните години може да се забележи дека бројот на проектите се намалува, а исто така и бројот на вработените. Последните 8 години нема нови вработувања, намалено е финансирањето на научните активности, се определуваат минимални средства за издавачката дејност на Институтот. Со таков начин на финансирање и со таква кадровска политика институцијата е доведена во позиција да се бори за опстанок. Постои различно вреднување на дејноста од страна на ресорното министерство, Министерството за образование и наука и Министерството за култура.

Според значењето и според обемот на лингвистичките истражувања посветени исклучиво на македонскиот јазик во Република Македонија, се и следниве институции: МАНУ (Истражувачкиот центар за ареална лингвистика и Одделението за лингвистика и литературна наука), Институтот за старословенска култура (Одделение за лингвистика) и Филолош-

киот факултет „Блаже Конески“, Катедра за македонски јазик. Состојбата во овие институции е речиси идентична. Имајќи ги предвид сите анализи направени од работата на овие институции произлегуваат и наредниве насоки за натамошно дејствување:

– Треба да се интензивира соработката на институциите што го истражуваат македонскиот јазик во Република Македонија. Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Институтот за старословенска култура (Одделение за лингвистика), Филолошкиот факултет „Блаже Конески“, (Катедрата за македонски јазик) и МАНУ (Истражувачкиот центар за ареална лингвистика и Одделението за лингвистика и литературна наука). Нивната поврзаност во истражувањата во македонската лингвистика треба да се координира преку единствен Македонски лингвистички центар инициран од Советот за македонски јазик. Се разбира, мора да се направи соработката со овие институции постојано да се унапредува, а на едно да се проширува таа и на други релевантни установи, како што се на пример: Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура, Сојузот на друштвата за македонски јазик и литература, Фондацијата за македонски јазик „Небрегово“, Меѓународниот славистички комитет и др. Неизбежно е сите асоцијации непосредно што се занимаваат со македонскиот јазик да се најдат здружени и во неговото проучување и афирмирање.

– Треба да се изгради стратегија преку која ќе се осовременуваат истражувањата на македонскиот јазик и тие соодветно ќе бидат претставени во електронска форма и на интернет. Во денеш-

ни услови нема соодветни интернет-страници преку кои ќе бидат претставени институциите што го истражуваат македонскиот јазик. Така на пр. Институтот за македонски јазик скромно е претставен како членка на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“, Филолошкиот факултет и Катедрата за македонски јазик, само со насловна страница во рамките на Универзитетот, а Истражувачкиот центар за ареална лингвистика и Одделението за лингвистика и литературна наука во рамките на страницата на Македонската академија со малку податоци. Оттаму е потребна и подобра опременост со компјутерска техника.

– Треба да се подобри кадровската политика во сите институции што го истражуваат македонскиот јазик во Република Македонија. Ако се има предвид дека оспособувањето млади кадри за лингвистички истражувања бара повеќегодишна подготовка, во овие институции се јавува еден празен простор што ќе се одрази негативно во иднина, може да се каже дека и сега се чувствува тој вакуум.

– Треба да се овозможи подобра издавачка дејност. Недоволното финансирање на издавачката дејност предизвика состојба во која чекаат за печатење многу важни трудови од македонската лингвистика. Ист е случајот и со зборниците од собирањата и со списанијата што опфаќаат проблематика од македонската лингвистика.

– Треба да им се дава предност на проекти што го истражуваат македонскиот јазик. За жал, во 2005 година бројот на проектите од македонска лингвистика финансирани од државата е многу мал, околу десеттина.

Совети за македонски јазик

ИЗУЧУВАЊЕТО НА МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК ВО СРЕДНИТЕ УЧИЛИШТА СО МАКЕДОНСКИ НАСТАВЕН ЈАЗИК

Постигнатото ниво на усвојувањето на македонскиот јазичен стандард воопшто може да се каже дека не е многу под нивото на соседните словенски јазици: српскиот, хрватскиот и бугарскиот. Кај нас можеби не насекаде допира свеста дека не смее во јавната реч (писмена и усна) да се употребува лексика што не е македонска, па така во одделни средини се употребуваат извесен број зборови што залудно ќе ги бараме во македонскиот литературен јазик. Грешките се од различна природа и во различни контексти, ситуации. Но како и да е, во најголем број случаи тие доаѓаат од незнаење, од негрижа, од предавање на речта на околината што ја слушаат луѓето без да ѝ се спротивставуваат, од учебниците што не се редактираат, од нелекторирани печатени текстови итн. Грешките доаѓаат и од снобизам (прибегнување кон зборови од другите словенски и несловенски јазици без да се води сметка дали се тие својствени на македонскиот литературен јазик или не).

Во 1997 година го поздравивме донесувањето на Законот за употреба на македонскиот јазик. Зашто беше крајно време за негово донесување. Вистина, практиката во другите земји покажува дека ваквите закони обично не се почитуваат доследно, но сепак тие придонесуваат за подобрување на јазичната култура на луѓето.

Констатацијата дека се посветува „нагласена грижа за негување на литературниот односно стандардниот македонски јазик во воспитно-образовниот процес“, и дека „таа главно отсутствува или е недоволна во другите сфери на службената и јавната комуникација, како, на пример, во печатот, радиото, телевизијата и др. современи медиуми за јавно инфор-

мирање и комуникација што имаат големо влијание врз формирањето на јазичната култура на населението, тие имаат и негативни ефекти“, според мислењето на некои научни работници и според наше мислење е само до извесен степен точна, зашто, мораме да признаеме, не сите луѓе што завршуваат средно училиште и универзитет го владеат литературниот јазик во неговата усна и писмена форма. Доказ за тоа се луѓето што јавно зборуваат по кафеаните, преку електронските медиуми (мислам на соговорниците) итн. Сите тие луѓе имаат најмалку средно образование, значи не го научиле јазикот во средното училиште.

Ситуацијата со владеењето на литературниот јазик е општа за сите сфери од општествено-политичкиот живот. Констатацијата дека задоволуваат состојбите во образованието е неточна, зашто токму во образовниот процес лежи и оревот и каменот за правилната или неправилната употреба на македонскиот литературен јазик.

Зашто е тоа така? - Во некои средни училишта во Република Македонија со македонски наставен јазик (особено последниве дваесетина години) не се предава предметот Македонски јазик со неговите различни области: фонетика, морфологија, синтакса, морфосинтакса, лексикологија, лексикографија, дијалектологија). Обично се учи литературата, иако програмите го опфаќаат предметот Македонски јазик со неговите области. Затоа овдека ќе си дозволиме да го цитираме заземениот став на научните работници од Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“ во 1997 година, содржан во статијата на м-р Лидија Тантуровска објавена на страниците на Лик (Координирана јазична политика. Нова

Македонија, 20 август 1997, стр. 11): „Во образовниот систем македонскиот јазик треба да се изучува одделно од литературата, зашто досегашните искуства покажуваат дека во средните училишта часовите по граматика се заменуваат со часовите по литература или пак се сведуваат на минимум“.

Учебници по македонски јазик за средното образование, според програмата за предметот Македонски јазик (одделно по години и со вежби), сè уште нема. Некои од оние прирачници од афирмирани автори што излегоа порано и што се напишани според Програмата, рецензирани од познати научни работници, при недостиг на поопширен официјален учебник по предметот Македонски јазик мошне добро би пополниле една голема празнина и би продонесле многу да се унапреди знаењето на македонскиот литературен јазик. Факт е дека Министерството за образование преку „Просветно дело“ направило извесни напори да се напише официјален учебник по граматика, но за сите четири класа (заедно од I до IV), па и одделно по години. Во други словенски и несловенски земји во училиштата има по стотици прирачници во повеќе десетици примероци, напишани на коректен јазик и наставата по јазик не може да се замисли без нив, затоа и завршен средношколец во тие земји јазикот на својот народ го знае на сите нивоа. Кај нас сè уште има учебници со јазични грешки: придавката од *влакно* со значење форма гласи **влакнест** а не **влакничавест** (**влакничавесто ткиво** наместо **влакнесто ткиво**). Или синтагмата **плункова жлезда** наместо **плунковна жлезда**; **копчаст**, **срцаст**, **копјаст**, **перјаст**, **листаст** наместо **копчест**, **срцест**, **копјест**, **перјест**, **листест** (цвет), па **производен план** наместо **производствен план**, па **намаление**, **снижение** наместо **намалување**, **снижување**, **попуст** (на цените), **машин-бравар** наместо **машинобравар** **деликвент** наместо **делинквент**, **докторанд** наместо **докторант**, **дреболија** наместо **дребулија** – Штип: **ситнуријаќ**, **дејадма** наместо **дијадма**, **дениноќ** наместо одделно: **ден** и **ноќ**, па **епитрафил** наместо **епитрахил**, **свездаллија** (со две *л*) наместо **свездалија** (со едно *л*) итн., па **лобања** наместо **череп** (пак во еден учебник) и др. Зошто е ваква ситу-

ацијата? - Затоа што авторите во средното образование не ги научиле зборообразувачките модели на македонскиот јазик. Но постојат книги за зборообразувањето во македонскиот јазик, едната е од проф. Борис Марков, а другата од проф. Кирил Конески, па Граматиката на Блаже Конески итн. Како секој литературен јазик и македонскиот има слој на т.н. интернационална лексика. Тој слој е значителен и во зависност од образованието на секој човек зависи и користењето на тој слој.

Последиците од неодговорното однесување кон изучувањето на македонскиот јазик во средните училишта секој човек ќе ги носи доживотно. Тоа што не се научило навреме тешко се надоместува во текот на животот.

И на крајот сакаме да го кажеме и ова. Во последниве години со проблеми на македонскиот литературен јазик почнаа да се занимаваат и луѓе недоволно упатени во јазичната проблематика. Некои од нив му прават голема штета на македонскиот литературен јазик, затоа што не го знаат него во доволна мера. И доколку пишуваат и објавуваат прилози за македонскиот литературен јазик, секогаш грешат. За да се пишува за македонскиот литературен јазик треба претходна лингвистичка подготовка, која се стекнува низ постдипломски студии, докторат, низ долгогодишни лингвистички истражувања и најпосле, но, на прво место, следење на литература од областа на јазикот. Во друга земја недоволно упатено лице не може да се замисли, на пример, да полемизира за јазикот на својот народ јавно.

ЗАКЛУЧОЦИ

1. Во образовниот систем на средните училишта со македонски наставен јазик македонскиот јазик да се изучува одделно од литературата.

2. Да се предава предметот Македонски јазик со неговите различни области (фонетика, морфологија, синтакса, морфосинтакса, лексикологија, лексикографија, дијалектологија) строго според Програмата по македонски јазик за средните училишта.

3. Да се реализираат програмите по тој предмет.

5. Да се воведо во наставата по македонски јазик и прирачна литература од областа на македонскиот јазик.

6. Да се обраќа посебно внимание на лексичкиот фонд и стратификацијата

на лексиката на македонскиот јазик (со посебен осврт на интернационалниот, турскиот и грчкиот лексички слој, па и на црковнословенскиот).

7. Да се активираат секциите по македонски јазик во училиштата.

Димка Мишева

ИЗУЧУВАЊЕТО НА МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК И ЛИТЕРАТУРА ВО СРЕДНИТЕ УЧИЛИШТА СО НЕМАКЕДОНСКИ НАСТАВЕН ЈАЗИК

Заедничка карактеристика на сите посткомунистички (постсоцијалистички) општества, односно општества во транзиција (во периодот на приспособување ко демократските општества) е отворањето на приватен систем на школување кој, според силата на фактот, се поставува во позиција на конкуренција со државниот систем на школување. Општо земено, овој процес е позитивен зашто овозможува здрава конкуренција, а со самото тоа овозможува напредок на севкупниот систем на школување во една држава. Истовремено, овој процес треба да биде насочуван во насока на зачувување на културните вредности на заедницата, односно на народот, носител на државноста. Во таа смисла, многу е важно македонскиот јазик, македонската литература и културата на Македонија да имаат примерна застапеност во наставниот процес и во системот на приватните основни и средни училишта во РМ.

Нашето истражување покажа дека Бирото за развој на образование и наука на РМ има увид и соработка со приватните школски институции што имаат дозвола за извршување на дејноста, но и тука, сè уште постои потреба за посилно поврзување и дефинирање на меѓусебните односи.

Еве зошто:

1. Освен училиштата што имаат дозвола, надвор од контрола, постојат голем број училишта што извршуваат редовна или дополнителна дејност.

2. Во приватните училишта што имаат дозвола најголемиот дел од наставата се изведува на т.н. светски јазици и тоа главно на англиски. Македонскиот јазик како наставен е застапен во помала мера.

3. Училиштата што имаат дозвола се: Јахја Ќемал (средно образование), Но-

ва (средно образование), Прво американско интернационално училиште во Македонија (средно образование), Меѓународна матура (во рамките на гимназијата Јосип Броз Тито) (средно образование), едно т.н. „дипломатско основно училиште“.

4. Во принцип, за сите училишта се поставува прашањето за местото на македонскиот јазик, македонската литература и културата во нивните наставни планови и програми, особено затоа што, како што се истакна погоре, македонскиот јазик не е наставен јазик за голем број наставни дисциплини.

Нашето истражување покажа дека изучувањето на македонскиот јазик, македонската литература и култура се релативно добро застапени (4-6 часа неделно) во наставните планови и програми во Јахја Ќемал и Нова. Помалку се застапени во рамките на меѓународната матура, најмалку се застапени во првото американско училиште, а единствено факултативно (еден час неделно) во т.н. „дипломатско основно училиште“.

Учениците од Јахја Ќемал и Нова се активни во однос на изучувањето на македонскиот јазик, македонската литература и култура и во рамките на школските секции и, исто така, учествуваат редовно на државните натпревари по мајчин јазик и литература и освојувале награди.

ПРЕДЛОЗИ:

1. Во училиштата (основни и средни) каде поголемиот дел (или целосно) наставата се изведува на странски јазици, македонскиот јазик, македонската литература и културата да се изучуваат одделно како македонски јазик (фонетика, фонологија, правопис, граматика и стилистика) и македонска и општа литература и култура.

Ваквиот пристап е потребен од практични причини бидејќи македонската граматика е неопходна за правилното совладување на странскиот јазик за македонските зборувачи, додека за другите нејзиното изучување претставува шанса за успешно приспособување кон средината.

Изделеното изучување на македонската литература и култура овозможува пошироко запознавање со битот на народот, создавање позитивен однос кон него-

вата историја, сегашност и култура воопшто.

2. Да се прегледаат наставните планови и програми за ваквите училишта и да се осовременат во однос на бројот на часовите предвидени во наставниот план, како и во однос на темите во наставната програма со цел воведување на компаративни теми меѓу македонскиот јазик и другите јазици, како и меѓу македонската литература и култура и другите литератури и култури.

Совети за македонски јазик

ПРЕДМЕТОТ МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК ВО ПРОЦЕСОТ НА ОБРАЗОВНИОТ СИСТЕМ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Македонскиот јазик како наставен предмет во рамките на образованието на македонски јазик и македонскиот јазик како наставен предмет во паралелките со настава на јазиците на националностите е целосно анализиран како програмска задача на Советот за македонски јазик.

Со реформските зафати во образованието доаѓа до разни поместувања во наставните планови (до намалување или до зголемување на бројот на часовите на одделни предмети), до воведување нови содржини или нови предмети, до отворање нови насоки, приватни училишта итн. Советот за македонски јазик во периодот од 1998 година досега повеќепати го има разгледувано прашањето за застапеноста на македонскиот јазик во наставата на разните степени и во разните насоки на образованието, тука наедно спаѓа и прашањето за поставеноста на предметот македонски јазик во основното и во средното образование, како и во сите сегменти на високото образование.

При разгледувањето на ова прашање се покажа дека проблемот е многу сложен за да може да се претстави во еден дел и дека секое прашање има потреба од целосен преглед. Одделно треба да се разгледува поставеноста на македонскиот јазик како наставен предмет во: основното образование (во одделенската настава од I до IV одделение и во предметна настава од V до VIII одделение); средното образование (во реформираното гимназиско образование, за паралелките на македонски наставен јазик и за паралелките со албански и со турски наставен јазик, во насоченото средно образование); високото образование (на државните универзитети, приватните високообразовни институции, постдипломски и докторски студии и сл.). Во сите степени

на образованието потребно е да се направи целосна анализа на поставеноста на македонскиот јазик како наставен предмет преку предвидената програма за негова реализација и начинот на примената на таквата програма. Сето ова треба да се дополни со практичната реализација која може да се согледа преку степенот на употребата на јазичната норма во различни наставните програми на македонски јазик. Дел од овие прашања се истражувани, а на дел од нив им претстои целосна анализа.

Наставните планови и програми по предметот македонски јазик, за основното и за средното образование, ги подготвува Министерството за образование и наука на РМ во соработка со Бирото за развој на образованието на РМ. Во високото образование програмите ги подготвува соодветниот факултет или високообразовна институција (со акредитација од страна на државните органи; на пр., на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ таа задача ја има Катедрата за македонски јазик итн.).

Споредувајќи ги наставните програми за основното и за средното образование, за периодот од 1991 год. наваму, може да се забележи дека има намалување на бројот на часовите по предметот Македонски јазик и покрај сите инсистирања од страна на компетентните институции, нема корекција во поглед на бројот на часовите. Податоците покажуваат дека:

– бројот на часовите од I до IV одделение е 5 часа неделно, односно 180 часа годишно;

– бројот на часовите во предметната настава од V до VIII одделение е 4 часа неделно, поточно 144 часа годишно. Часовите се распределени во 4 програмски по-

драчја, програмското подрачје јазик се предвидува да се реализира во 44 часа, за подрачјето изразување и творење се предвидени 33 часа годишно, другите часови се определени за реализација на програмските подрачја литература, лектира и медиумска култура.

Бројот на часовите во средното образование е различен, сепак едно е заедничко за сите програми, а тоа е дека во наставниот план на јазичните содржини се предвидени ист број часови како и во наставниот план на содржините од литературата и од лектирата. Овде предвид ја имаме и наставната програма за учениците од другите заедници и ФАРЕ-програмата за реформа на средното образование во Република Македонија.

Со концепцијата за воведување на државната матура се изработи и посебна матурска испитна програма по предметот Македонски јазик и литература од страна на Бирото за развој на образованието. Статистичките податоци покажуваат дека во реформираното гимназиско образование бројот на часовите во програмското подрачје што го опфаќа изучувањето на македонскиот јазик како наставен предмет, за сите четири години, е 576 (288 македонски јазик и 288 литература и лектира), понатаму раслоено по спецификациски групи со спецификациска мрежа на способности, а во способностите се издвоени со еднаква процентуална застапеност говорењето, пишувањето, читањето и литературата за подрачјето јазик.

Имајќи го предвид сето она што е преземено досега во анализата на ова прашање, дел од тие согледувања се отпечатени во Билтенот на Советот за македонски јазик, а сега може да се забележи дека дадените насоки за натамошни дејствувања не ги дале очекуваните резултати. Подобрување има само во осовременувањето на учебниците и од содржински и од методички аспект, особено на учебниците за реформираното гимназиско образование.

Статусот на предметот Македонски јазик и литература во Нацрт-националната програма за развој на образованиот систем на РМ (2005-2015).

Реформираното образование бара и иновиран начин на изведување на наставата по предметот Македонски јазик. Тоа

значи дека изучувањето на македонскиот јазик треба да применува форми кои ќе овозможуваат поголема практичност, т.е. примена на осознаените цели и задачи на предметот Македонски јазик, а исто така и цели и задачи што го опфаќаат македонскиот јазик во сите сфери на општество. Така, ќе се зголеми свеста за значењето и за важноста на правилната употреба на македонскиот јазик и почитување на стандарднојазичната норма. До вакви резултати ќе се дојде само со добра организациска поставеност во законските одредби за изучувањето на македонскиот јазик во целокупниот образовен систем во РМ, предвидени со Нацрт-националната програма.

Разгледувајќи ги, целосно, содржините на Нацрт-националната програма за предметот Македонски јазик и литература ја поддржуваме концепцијата за нов облик на образовниот систем во РМ кој предвидува, меѓу другото, и:

- образование и изучување на македонскиот јазик за сите;
- подигање на образовното ниво на македонски јазик и за македонски јазик;
- унапредување на наставата и зајакнување на системот за вреднување на постигнувањата на учениците;
- промовирање на моделот на „доживотно учење“ на македонскиот јазик;
- зголемување на можности за активно учество на сите субјекти во општеството;
- создавање услови за зголемување на компетентноста на субјектите кои ја реализираат наставата по предметот Македонски јазик;
- осовременување и унапредување на меѓународната соработка во изучувањето на македонскиот јазик како мајчин јазик и како странски, во согласност со образовните системи во Европа.

Сепак, определени прашања бараат поинаква поставеност. Оттаму, со желба соодветно да се дополни Националната програма во делот за унапредување на образованието од областа Македонски јазик ќе предложиме само неколку пунктови врз кои треба да се работи.

Катедрата за македонски јазик на состанокот одржан на 27.10.2004 год. целосно ја разгледа предложената Нацрт-национална програма за развој на образо-

ванието на РМ за периодот од 2005 до 2015, изработена од страна на Министерството за образование и наука, и во врска со актуелните состојби поврзани со статусот на предметот Македонски јазик и литература во основното и во средното образование предложи неколку можни насоки за подобрување на поставеноста на македонскиот јазик како наставен предмет и како јазик на наставата. Во целост ги поддржуваме и ги прифаќаме нивните заклучоци:

1. Неопходно е осовременување и усовршување на наставните планови и програми по предметот Македонски јазик во согласност со тенденциите за реформираното образование (во определени европски држави, како што се Германија, Словенија, Литванија и др., постојат специјализирани институции за изработка на учебници и програми за современото образование, во тие насоки и ние треба да се доближиме до нив, користејќи го нивното искуство).

2. Едукацијата на наставничкиот кадар за основното и за средното образование треба да се усогласи со нормативите за вработување на наставничките кадри. Бараме перманентно образование на наставничкиот кадар, негово осовременување, при што главна улога треба да имаат Филолошкиот факултет и Министерството за образование (Бирото за развој на образованието).

3. Во духот на реформите во образованието да се создадат услови за квалитетно и стручно изработување на учебници за основното и за средното образование со цел да се избегнат сегашната состојба во врска со употребата на учебниците, на пр. употреба на повеќе учебници по предметот Македонски јазик за I, II, III

и IV година. Ова го предлагаме затоа што употребата на повеќе учебници по предметот Македонски јазик ќе доведе до несакани тешкотии во време на подготовка на ученикот за матурскиот испит каде што предметот Македонски јазик е прв задолжителен предмет, треба да се избере учебник соодветен на специјалната програма од предметот Македонски јазик, вградена во Програмата за државниот матурски испит.

4. Врз основа на согледаните состојби во наставата по предметот Македонски јазик и литература и со оглед на неговиот нарушен статус во целокупниот образовно-воспитен процес, Катедрата е категорична во своето барање дека предметот Македонски јазик и литература мора да се подели на два дела: предмет Македонски јазик, кој ќе го предаваат професори дипломирани на Катедрата за македонски јазик, и предмет Литература, кој ќе го предаваат професори дипломирани на соодветните катедри за литература на Филолошкиот факултет. Програмските содржини по предметот Македонски јазик укажуваат на тоа дека има реална основа за ваквата поделба, бидејќи содржините по јазик и литература се веќе поделени и рамноправно застапени во наставните планови и програми по овој предмет. Меѓутоа, ваквата распределба на програмските содржини ни оддалеку не се реализира како што е предвидено. Тоа, пак, доведува до послаб квалитет на наставата во делот јазик и до слабите резултати што ги постигнуваат учениците, што е, несомнено, резултат на несоодветна кадровска политика во врска со изборот на наставниците кои ја реализираат наставата по овој предмет.

Сшојка Бојковска
Снежана Веновска-Анџевска
Гордана Алексова

ИЗУЧУВАЊЕТО НА МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК ВО ДИЈАСПОРАТА

Прашањето за актуелните состојби поврзани со знаењето и со начините на изучување на македонскиот јазик кај ма-

кедонските иселеници, отвора поголем број прашања поврзани со поставеноста на иселеништвото воопшто.

РАЗРАБОТКА НА ПРАШАЊЕТО

1. Едно од најважните прашања е прашањето за степенот на зачуваноста на македонскиот етнички идентитет кај дијаспората и начинот на неговиот развиток далеку од татковината.

Нашето иселеништво е настанато во неколку бранови.

Првиот бран е периодот кон крајот на турското владеење со нашата земја, значи крајот на деветнаесеттиот век кога, пред сè поради учество во акции против турската држава, нашите луѓе се одлучуваат да ја напуштат татковината.

Потоа следува периодот за време и по балканските војни, потоа периодот од Првата светска војна, потоа периодот меѓу двете светски војни, кога нашата земја е поделена меѓу тогашните кралства на Србија, Бугарија, Грција (воспоставување на диктатурата на Метаксас, првиот егзодус на македонското население од Грција во Бугарија во рамките на т.н. размена на населението) и Албанија, потоа следува периодот на граѓанската војна во Грција кога настанува познатиот егзодус и на македонското население од таа земја, а тогаш, речиси истовремено, имаме голем бран на емиграција и од Бугарија и од Кралството Југославија (политичка и економска емиграција).

Исто така и **по Втората светска војна**, па до денешен ден, македонското население од трите дела на земјата продолжува да емигрира од економски причини и од политички причини.

2. Социјалното, а подоцна и верско-културното организирање на македонските иселеници, без оглед на земјите и државите во кои се населени, претставува

еден од основните фактори на нивноста опстојување.

Денес Македонците надвор од РМ главно може да ги сместиме во две групи: емиграција од македонската земја (земји) во Европа, Канада, САД и американскиот континент, Австралија, како и македонско население надвор од РМ.

Македонската емиграција е раслоена и историски и според потеклото од различните делови на етничка Македонија.

Најмлада е економската емиграцијата од НРМ/СРМ односно од РМ.

Постојат поделби меѓу самата емиграција, кои во минатото биле многу повеќе изразени.

Како и да е, без поопстојно завлегување во овие прашања (за нив повеќе може да се најде во историските трудови, во трудовите посветени на развитокот на македонската национална мисла, но и во романите посветени на оваа проблематика), треба да се заклучи дека нашето население надвор од македонските земји, така да се каже, веднаш по напуштањето на татковината, го поставувало, меѓу другото, како едно од најважните и прашањето за јазикот, неговото чување, но и неговото изучување. Ова се однесува и на дијалектниот, но и на литературниот јазик (без разлика како го сфаќале: како самостоен, како регионален, како дел од бугарскиот или од српскиот литературен јазик).

Само како пример ќе го истакнеме фактот дека во рамките на колониите што се формираат во т.н. земји на народната демократија по граѓанската војна во Грција, веднаш по нивното формирање се

печатат весници, но и списанија каде покрај грчкиот се пишува на македонски дијалектен, но и на македонски литературен јазик. Треба посебно да се одбележи дека обидите да се издаваат весници/билтени само на македонски јазик не се покажале успешни (така на пр., Мито Аргировски е отстранет од редакцијата на еден таков двојазичен весник кога се обидел да оствари чисто македонски весник).

Списанија на современ македонски стандарден јазик се издаваат и во Канада, но и во Пиринска Македонија (Народна волја), како и во Егејска Македонија од страна на организацијата Виножито. Со СМСЈ се служат и нашите иселеници во државите на ЕУ, но и во оние европски земји кои се сè уште надвор од нејзините граници. Дури и во весникот/списанието Македонска трибуна во рамките на МПО во САД, иако долго време се служеа со бугарскиот стандарден јазик со т.н. правопис од пред 9 септември 1944 г., но и со неговата постара варијанта, од пред десетина години објавуваат текстови на македонски јазик (дијалектен, а исто така и на современ македонски стандарден јазик).

Кон македонскиот јазик се приоѓа како кон еден од основните признаци на себераспознавањето во однос на другите народи и заедници. Во таа смисла мора да се истакне дека службата во црквите (таму каде што постојат македонски црковни општини) се одвива според официјалниот македонски превод на Библијата и на другите богослужбени книги.

3. За македонското иселеништво се вршени истражувања, но од она што може да се добие како општ впечаток е дека тие истражувања не се доволни и не ги покриваат сите аспекти на прашањето. Ние, сепак, немаме една целосна претстава за тоа до кој степен е извршена интеграцијата, па дури и асимилацијата кај македонските иселеници. Постои една општа претпоставка дека контактот со македонскиот јазик веќе се губи по третата генерација македонски иселеници, особено во прекуокеанските земји.

Но, од друга страна, општата тенденција на развивање на мултикултурализмот во современиот свет, изучувањето на македонскиот јазик, литература и култура го става во законски рамки и го прави задолжително. Така на пр. во Холандија ученик кому македонскиот јазик му е мајчин не може да заврши ниту основно

ниту средно училиште ако не ги полага овие предмети како задолжителни. Таква правна рамка не постои во државите кои се надвор од границите на ЕУ.

Сведоци сме на спонтана (или диригирана) асимилација на македонските деца во Полска, државите произлезени по распаѓањето на СССР, па дури и СФРЈ, како Словенија, Хрватска, Србија, Црна Гора итн.

4. Во рамките на прашањата за употребата и за начинот на изучување на македонскиот јазик од страна на македонските иселеници може да се каже дека многу малку е истражувано, иако е многу пишувано за иселеништвото. Податоците кои ги имаме покажуваат дека нашите иселеници **спонтано** се организираат и тоа пред сè преку црковните општини за да не го загубат допирот со македонскиот јазик, литература и култура.

Секој наш човек на пример во САД има право, а тоа право дава и соодветни привилегии, во разни административни постапки да се служи со СМСЈ, како и да добива одговори на истиот јазик. Да се потсетиме на случајот со нашиот сонародник неправедно осуден во Италија, кога тој ги губеше процесите сè додека неговите македонски адвокати не се заложиле да му се изнајде соодветен преведувач на македонски јазик од италијански јазик на кој, разбирливо, се водеше постапката.

Понатаму, ние со сигурност знаеме дека македонскиот јазик периодично, но и постојано, фигурира како предмет на повеќе славистички катедри во САД. За жал, од друга страна, македонската заедница во Австралија, каде на универзитетот во Сиднеј се изучуваше македонскиот јазик (проф. Илија Чашуле) веќе практички и не го финансира таквиот проект, додека помошта од мултикултурната Австралија поради моќното влијание на грчката заедница, е повеќе од симболична.

Нашите иселеници во Војводина иако, така да се каже, до неодамна (60-70-те години на дваесеттиот век) имаше право и обврска да учи во основното образование на македонски, денес ја нема таа можност, бидејќи, според официјалното толкување, „доброволно“ се имаат откажано од македонскиот јазик, бидејќи им пречел во интеграцијата во српското општество. Интересен е фактот дека во рамките на Педагошкиот факултет во

Лерин кој наскоро, заедно со уште неколку факултети, треба да прерасне во универзитет на Западна Македонија, македонскиот јазик (не по име, туку по содржина) е предмет на изучување како јазик на средината. Колку тоа се остварува во практиката е прашање кое треба да се провери.

Треба да бидеме свесни и за фактот дека кон спонтаното проучување на македонскиот јазик му се приоѓа и со намера да се докаже врската меѓу современиот јазик и античкиот македонски јазик. Оваа идеја е стара кај нашиот народ и таа денес е особено раширена меѓу македонското население во Егејска Македонија, но и кај емиграцијата потекната оттаму, главно во Канада и во Австралија.

Кај нашата дијаспора во Пиринска Македонија од постои една историска поделеност која ја гледаме и денес: од една страна се наоѓа ОМО Илинден (македонско ориентирано движење), а од друга се наоѓа партијата Пирин.

Во Албанија на прв поглед се чини дека ситуацијата е подобра: Македонците од областа Мала Преспа до петто одделение учат македонски јазик, македонска литература, како и други предмети на македонски. Подоцна, сите предмети се на албански јазик, додека македонскиот јазик се изучува факултативно. Но, од друга страна на Македонците од областа Голло Брдо не им се признава правото да се искажат како Македонци. Сепак, акцијата на нашите власти, а особено на амбасадорот Ристо Никовски вроди со плод, така што денес добар дел на оваа младина се школува во РМ.

5. Сепак, истражувањата покажуваа дека е сторено многу малку од страна на матичната држава за една организирана поставеност на изучувањето на македонскиот јазик.

Ова се гледа и од тоа што голем број американски, канадски, австралиски

Македонци во третата генерација најчесто не го знаат македонскиот јазик, а односите со Македонија ги одржуваат главно преку фолклорот и преку македонските народни песни. Ако се надополни кон ова и фактот дека македонските иселеници имаат можност за некаков вид спонтано изучување на македонскиот јазик само преку црковните општини во овие држави (дури и таква можност не постои во Чешка, Русија, Полска, Србија итн.) сосема е јасно дека и во поглед на начините на изучување на македонскиот јазик кај емиграцијата не се води грижа и дека сè е оставено на самоиницијативи од страна на иселениците.

Кај иселеничките заедници во ЕУ, САД, Канада и Австралија се води грижа за информативните гласила (постои печат, телевизиски и радио емисии), додека таква грижа отсуствува кај иселениците во другите држави.

Меѓутоа таму каде што ја има, наставата по македонски јазик се изведува како збир од информации од општокултурен карактер. Тоа значи дека се добива информација за историјата, географијата, актуелните настани, фолклорот и за традицијата во Македонија, а само дел му се посветува на она што би требало да претставува изучување на еден јазик (неговата структура, јазична норма и сл.) и тоа не е секогаш претставено од стручни лица што се обучени да предаваат македонски.

Во рамките на црковните општини, обично за викендите, на вообичаените средби, спонтано се одвива еден вид настава. Истражувањата за македонското иселеништво и за македонските црковни општини во Канада, САД и во Австралија (од Танас Вражиновски, Атанас Близнаков, Славе Николовски-Катин и др.) даваат податоци за животот, организационската структура, црковните општини и др. на нашите иселеници.

ЗАКЛУЧОЦИ

1. Да се обнови дејноста на Матицата на иселениците и тоа под име **Матица македонска**, аналогно на Матица словенечка, Матица словачка, Матица хрватска која нема да ги опфати само иселениците од РМ, туку и Македонците во дијаспората во соседството и каде и да се во светот.

Денешната Агенција за иселеништво, по дефиниција, го подразбира иселеништвото пред сè, ако не и единствено, од РМ, понатаму се работи за сите иселеници што значи освен Македонци, тука се и Албанците, Турците, Ромите, Власите и сите други.

2. Во рамките на Македонистичкиот центар треба да се основа посебен семинар за македонската дијаспора каде ќе се изучуваат сите предмети од национален интерес, а пред сè македонскиот јазик, а негови учесници да бидат од сите возрастни категории.

Овој семинар може да се финансира од заеднички средства на РМ и на Македонците од дијаспората, според точно определени услови, а тој да биде вклучен во програмата на редовното школување од државите од каде потекнуваат (ЕКТ системот).

3. Да се исползуваат сите можни начини на организирање, како постоечки форми за дејствување заради заштита, изучување и афирмација на македонскиот јазик надвор од РМ.

4. Да се организира посебна програма со воспитно-образовен карактер на сателитскиот канал на МКТВ (МРТВ) наменета за нашата дијаспора. Тоа истото

треба да се обезбеди и преку мрежата (интернет), при што ќе се обезбеди постојана поддршка.

5. Приоритетна задача е создавање на македонски национален корпус на мрежата за целосно и соодветно претставување на македонскиот јазик, наука и култура за сите заинтересирани, користејќи ја практиката од другите национални корпуси.

6. Да се настојува со поддршка од институциите на ЕУ, да се обезбеди правото најмалку на слободното изучување на македонскиот јазик, литература и култура меѓу Македонците од соседството. Во таа насока треба да се потпише Декларацијата за европските малцински и регионални јазици што ќе го овозможи правото за нејзина примена за Македонците надвор од РМ.

Ова прашање мора да се поставува отворено и при секоја можност.

Људмил Сїасов

Снежана Веновска-Анїевска
Максим Каранфиловски

МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК ВО ФРАНЦУСКАТА ЕНЦИКЛОПЕДИЈА „ЈАЗИЦИТЕ НА ЧОВЕШТВОТО“

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
МИНИСТЕРСТВО ЗА КУЛТУРА

бр. 03-51/6
24. 5. 2005
СКОПЈЕ

République de Macédoine
Ministère de la culture
Skopje
Conseil de la langue macédonienne

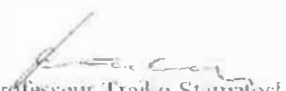
Messieurs,

Nous avons été désagréablement surpris d'apprendre que dans votre encyclopédie « Les langues de l'humanité », Paris 2004, la langue macédonienne est présentée, sans appui scientifique, comme une « forme dialectale du bulgare ».

Nous savons bien que cette présentation n'est pas une attitude de la science slavistique française. Déjà dans le passé, à l'époque où le peuple macédonien n'avait pas encore d'état, les slavistes français illustres Antoine Meillet, André Vaillant et d'autres, ainsi qu'un grand nombre d'intellectuels français (tel Henni Barbusse) estimaient à bon droit que le macédonien est une langue slave à part, différente du bulgare ou du serbe.

Nous espérons qu'il s'agit là d'une négligence involontaire de votre encyclopédie qui sera dûment réparée.

Veuillez agréer, Messieurs, l'expression de ma considération distinguée.

Professeur Trajko Stamatovski
Président du Conseil de la langue macédonienne

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
МИНИСТЕРСТВО ЗА КУЛТУРА

Бр. 05-51/0
19.7 2005 год.

Скопје

Совет за македонски јазик

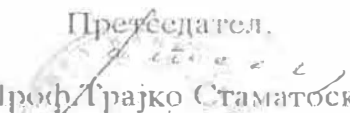
Почитувани ,

Непријатно сме изненадени што во Вашата енциклопедија "Јазиците на човештвото" , Париз 2004 година, македонскиот јазик ненаучно и неаргументирано е претставен како "дијалектна форма на бугарскиот".

Знаеме добро дека тоа не е став на француската славистичка наука. Уште во минатото, во времето кога македонскиот народ немаше своја сопствена држава, познатите француски слависти Антоан Меје, Андре Вајан и други, како и мнозина француски интелектуалци (Анри Барбис и др.) правилно оценуваа дека македонскиот е посебен словенски јазик, различен од бугарскиот или српскиот.

Веруваме дека е ова ненамерен пропуст во Вашата енциклопедија и дека тој ќе биде соодветно коригиран.

Со изрази на почит,

Претседател,

Проф. Трајко Стаматовски

ТУКА

ПРЕДМЕТ: Ваш бр. 31-28/1 од

12.01.2005 година

Советот за македонски јазик на својата седница, одржана на 18.1.2005 година, го разгледа Елаборатот „Довербата и толеранцијата помеѓу македонскиот и албанскиот јазик“, при што во дискусијата се дојде до следните основни констатации:

1. Изучувањето на јазиците, како мајчин јазик или како туѓ, странски, е регулирано со наставните планови и програми во системот на образованието во Република Македонија.

2. Интересот за учење на даден јазик (албански, турски, македонски и др.) како туѓ се обезбедува преку центрите и школите за странски јазици.

3. Со Елаборатот се предлага основање посебна „институција која, професионално, ќе се грижи за изучувањето на албанскиот јазик“ под контрола на едно министерство (за образование или за култура), односно основање на Институт. Според Елаборатот, мотивот за основање на таквата институција (Институт) е слабиот резултат во учењето на албанскиот јазик што се постига во постојаните центри за странски јазици.

4. За членовите на Советот за македонски јазик не е јасен карактерот на таа институција, којашто не е именувана со поточно определен назив. Дали нејзиното прикрепување кон едно од министерствата значи основање Институт за изучување на албанскиот јазик, „а и за другите работи поврзани со албанскиот јазик, односно со културата на албанскиот народ“ како посебна буџетска институција?

5. Според Елаборатот (стр.5), предложената институција би вршела наставна и книгоиздавачка дејност – наставата

би ја презела работата во делот на албанскиот јазик од центрите за странски јазици, а издавачката – дел од работата на издавачките куќи, што, според мислењето на Советот, би значело „подржавување“ на една дејност во која, според современите тенденции, се повеќе се афирмира приватната иницијатива.

6. Во Елаборатот не се елаборираат организационите, кадровските, материјалните, финансиските и сл. аспекти од основањето на предложената институција/Институт, кои се особено важни за формирањето мислење за нејзиното основање, со оглед на веќе постојните решенија (центри, школи, курсеви за странски јазици) за учење на даден јазик како туѓ, а во тие рамки и на албанскиот, турскиот и др.

Врз основа на изнесените констатации, Советот за македонски јазик смета дека Елаборатот „Довербата и толеранцијата помеѓу македонскиот и албанскиот јазик“, кој доаѓа како иницијатива на неговите потписници, не донесува убедливи аргументи и јасно образложена елаборација како основа за формирање децидно мислење по предлогот за основање посебна институција/Институт за изучување на албанскиот јазик како туѓ/странски.

Основањето на ваква институција, која преферира настава, издавачка дејност и сл., може да доведе до воспоставување на паралелна мрежа со веќе постојните компетентни институции за учење на албанскиот јазик и негова афирмација.

Не сме сигурни дека усвојувањето на ваков елаборат ќе ја зајакне довербата меѓу народите (не јазиците).

ИЗВЕШТАЈ ЗА РАБОТАТА НА СОВЕТОТ ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК ВО ПЕРИОДОТ МАРТ 2004 – МАРТ 2005

Извештајниов период го одликува редовно одржување седници на Советот, најмалку еднаш месечно, со однапред подготвени материјали и редовно присуство на членовите на седниците (со ретко, и тоа оправдано отсуство на некој член) и активно учество во дискусиите по поставените прашања. Работата на Советот во полн состав овозможуваше исцрпна расправа на сите членови и донесување едногласни заклучоци.

Работата на Советот се одвиваше во демократска атмосфера, со толерантен однос кон туѓото мислење, што овозможуваше донесување на општо прифатливи решенија.

Во извештајниов период Советот одржа вкупно 12 седници (од XIV - XXV).

На XIV седница (29.04.2004 г.) беше разгледан *Извештајот за работата на Советот во периодот март 2003 - март 2004 година и Предлог-програмата за работата во периодот мај 2004 - април 2005*. Беше оценето дека извештајот добро ја отсликува работата на Советот и дека во целост ја опфатил неговата работа. Во врска со предлог-програмата беа предложени и прифатени три нови теми, а подготвувачи на соодветни материјали да бидат самите предлагачи. Се констатира исто така дека предлог-програмата е отворена и за нови актуелни теми.

На XV седница (31.05.2004 г.) се водеше расправа по темата *Организиран истрисај кон соодветната употреба на литературнојазичната норма*. Се потенцира потребата од активирање на работата на Здружението на лекторите, формирање на Јазично советувашиште и одржување на трибина во врска со актуелната јазична проблематика, а притоа да се постигне единство меѓу теоријата и практиката.

На XVI седница (28.06.2004 г.) се расправаше *За зборови на македонскиот Муслиман низ социјален и јонономасички аспекти*. Едногласна оцена беше дека материјалот е стручно солидно поставен и дека има потреба повеќе да се актуелизира, особено со оглед на состојбата во која ќе се најде македонскиот јазик со претстојната децентрализација.

На XVII седница (1.7.2004 г.), како заклучок од претходната седница, беше поставено прашањето *Децентрализацијата и македонскиот јазик*. Во подготвениот текст беше констатирано дека со децентрализацијата објективно се стеснува употребата на македонскиот литературен јазик во одделни подрачја, дека таа ќе доведе до послабо познавање на македонскиот јазик од страна на албанското население, до установување на нови институции со чисто национална ознака и страв од поделба на државата по етничка основа. Советот заклучи дека јазикот е клучниот сведок на нашето опстојување и препознавање низ вековите односно дека тој го означувал и го бранел нашето минато и дека единствено тој и може да не преведе во иднината.

На XVIII седница (30.8.2004 г.) беше разгледано прашањето *Изучувањето на македонскиот јазик во средните училишта*. Се заклучи насловот на текстот да гласи *Изучување на македонскиот јазик во средните училишта со македонски наставен јазик*. Од дискусијата по текстот произлезе и потребата од разгледување на изучувањето на македонскиот јазик во средните училишта со немакедонски наставен јазик.

При усвојувањето на записникот се дискутираше за именувањето на населените места во Република Македонија на албански јазик, објавено во Службен вес-

ник, па се предложи да се организира трибина во организација на Институтот за македонски јазик и Катедрата за македонски јазик на Филолошкиот факултет и да се даде стручно и научно толкување на фактите. На трибината да се поканат квалификувани претставници не само од македонската и албанската страна, туку и од другите малцинства што живеат во земјата.

На XIX седница (27.9.2004 г.) беше на дневен ред предложената тема на минатиот состанок *Изучувањето на македонскиот јазик и литературата во средните училишта со немакедонски настававен јазик*. Се констатира дека во сите тие училишта повеќе или помалку се изучува македонскиот јазик, но дека е тој сепак оставен на маргините. Посебно беше акцентиран проблемот со слабото изучување на граматиката и причините за таа состојба (преобеман материјал од областа на литературата, недоволната подготвеност на наставниците по прашањата од областа на граматиката и др.).

На оваа седница се изврши и конституирање на Одборот на Јазичното советување и се дадоа некои сугестии во врска со неговата работа.

На XX седница (29.10.2004 г.) се водеше опсежна дискусија по темата *Предметниот македонски јазик во процесот на образовниот систем на Република Македонија*. Беше нагласено дека се работи за доста сложен процес, дека во практиката се забележува различна поставеност на предметот, дека бројот на часовите по предметот е различен, дека помалку внимание му се посветува на изучувањето на граматиката на јазикот (многу повеќе на изучување на литературата) од што произлегува и размислувањето за поделба на предметот – на граматика и литература односно за изградба на два профила на наставник по македонски јазик итн. Советот заклучи дека е нужно перманентно усовршување на наставничкиот кадар, дека треба да се разгледаат учебниците по македонски јазик за средно и високо образование, како и прирачниците што се користат при работата и сл.

На XXI седница (30.11.2004 г.) беше на дневен ред *Статусот на предметниот македонски јазик и литература во нациј-националната програма за развој*

на образовниот систем на Република Македонија 2005-2015. Се заклучи дека овој материјал е всушност пречистена верзија на веќе разгледуваниот, дека се внесени во него сугестиите дадени тогаш, па тој се прими како конечен за објавување во Билтенот на Советот.

На XXII седница (24.12.2004 г.) беа поставени на дневен ред две прашања: *Предлог-програма на Јазичното советување и Заштитата на малите јазици*. Во врска со програмата на Јазичното советување се подвлече дека Институтот за македонски јазик има практично и реално капацитет да спроведе дел од програмата, но дека за тоа му е потребна соодветна финансиска помош. Воопшто, за целиот проект е потребно да се изготви и определена финансиска конструкција.

Во врска со материјалот посветен на Заштитата на малите јазици се заклучи тој да се дополни со нови сознанија (преку консултации на интернет, на претставници на Правниот факултет и др.).

На XXIII седница (18.1.2005 г.) се разгледаа исто така две прашања: *Македонскиот јазик во француската енциклопедија „Јазичните на човешвиот“, Париз 2004 год.* и *Елаборатот „Довербата и толеранцијата помеѓу македонскиот и албанскиот јазик“*. Во дискусијата по првото прашање се констатира дека е непримерно македонскиот јазик да се претставува во енциклопедија на реномирана француска издавачка куќа како дијалектна форма на бугарскиот јазик. Се заклучи Советот да реагира за овој пропуст до издавачката куќа, а и да се изгради општ став која институција треба да реагира во евентуални слични диверзии.

Во дискусијата по второто прашање се истакна дека елаборатот е хаотично направен, дека не е в ред што материјалот е пратен директно до Владата и до Министерството за образование и наука и Министерството за култура, а не прво до матичните организации на изготвувачите – Филолошкиот факултет и Македонската академија на науките и уметностите, па и до Ректоратот. Своето мислење по Елаборатот Советот го испрати до Министерството за култура од кое и се бараше негово разгледување.

На XXIV седница (25.2.2005 г.) се расправаше по *Предлоѓој за формирање седиште во Република Македонија за загроени јазици во својот* и се заклучи да се одложи расправата за идната седница, бидејќи се покажа дека Елаборатот „Довербата...“ побудил интерес и кај други институции и дека расправата по него во моментот е поактуелна.

На XXV седница (29.3.2005 г.) беше поставено одложеното прашање од минатата седница. Членовите на Советот се согласија дека иницијативата за формирање на вакво седиште е позитивна, дека е добро ние да бидеме иницијатори, но не и да бараме седиштето да биде кај нас, дека тоа седиште би требало да биде регионален центар за заштита на малите јазици во Југоисточна Европа (а не во светот), дека е нужно материјалот понатаму да се осмисли со консултација на компетентни луѓе и во разумен рок да дојде повторно на разгледување во Советот.

Самото набројување на прашањата поставувани на седниците на Советот покажува дека тематиката е разновидна.

Се разгледувани прашања што имаат постојана актуелност, такви на кои Советот и во иднина ќе се навраќа, бидејќи нивното третирање има цел да придонесе за понатамошно унапредување на наставата по македонски јазик во целокупниот образовен процес и ширење на знаењата за неговиот развој. Во оваа област спаѓаат прашањата – изучувањето на македонскиот јазик во средните училишта со македонски, но и со немакедонски наставен јазик и воопшто предметот македонски јазик во процесот на образовниот систем, квалитетот на учебниците и прирачниците што се користат во наставата, местото на граматиката во наставата и др.

Понатаму, се третираа и нови иницијативи што имаат цел да им се помогне на лекторите во нивната секојднев-

на работа и со компетентни решенија на прашања што постојано им се поставуваат. Таа помош редовно ќе ја добиваат преку трибини и други форми на едукација организирани од Јазичното советувајќиште. Нова иницијатива е и формирањето на Центар за заштита на малите јазици во Југоисточна Европа и др.

Советот мораше да реагира, по своја иницијатива или по барање на надлежни институции, и на актуелни појави. Така тој го разгледа третманот на македонскиот јазик во француската енциклопедија „Јазиците на човештвото“, пропустите направени при именувањето на населените места во Македонија на албански јазик, а објавени во Службен весник, а се изјасни и по Елаборатот „Довербата и толеранцијата помеѓу македонскиот и албанскиот јазик“.

Попатно, под внимание на Советот беа и други прашања што се во директна врска со изучувањето и усвојувањето на македонскиот јазик, но и со достигнувањата на македонската наука за јазикот и со нивното претставување во странство.

Своите заклучоци Советот редовно ги доставуваше до институциите што го проучуваат и афирмираат македонскиот јазик (МАНУ, Филолошкиот факултет, Институтот за македонски јазик и др.), до тие што се надлежни за неговата организација (Министерството за образование и наука и Министерството за култура и други заинтересирани институции), како и до средствата за информирање со цел со нив да биде запознаена и пошироката јавност. Од нашите контакти со нив ние сме главно задоволни, иако очекувавме и очекуваме комуникацијата да биде подобра.

Оценуваме дека со својата активност Советот за македонски јазик го оправда своето основање и дека веќе има свое место во нашиот општествен, научен и културен живот.

СТАНДАРДИЗАЦИЈАТА НА ГЕОГРАФСКИТЕ ИМИЊА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Јазикот наш денешен 11, Скопје 2004

По иницијатива на Советот за употреба на македонскиот јазик при Министерството за култура, Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“ од Скопје и Катедрата за македонски јазик при Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ од Скопје, организираа трибина на тема *Стандардизацијата на географските имиња во Република Македонија*. Целта на трибината беше да се разгледа едно многу важно прашање, актуелно во Република Македонија, поврзано со употребата на географските имиња и со несоодветниот однос кон нив. Така, по долгите полемики во јавноста, научните работници официјално дадоа научно и стручно мислење за избраната тематика. Имајќи го предвид начинот на третман на оваа јазична проблематика, најсоодветно место за печатење на овој Зборник беше едицијата *Јазикот наш денешен*. Станува збор за 9 излагања, а во прилог се дадени дискусиите и заклучоците.

Лингвистите застапаа во одбрана на науката, сметаме дека е потребно и овде да ги претставиме нивните заклучоци:

Имињата на географските имиња не се преведуваат.

Пренесувањето на имињата на населените места (на ојконимите) да биде пренесено единствено со латинично писмо, односно да биде фонетски адаптирано, ако некаде има потреба.

„Привремената референца“ за нашата држава ПЈРМ/FYROM најитно што може да биде заменета со официјалното име на нашата држава – Република Македонија, утврдено со Уставот на Република Македонија.

Владата на Република Македонија треба да биде во постојана соработка со своите државни институции. Од научните работници официјално да бара научно и стручно мислење за проблемите што излегуваат при нивното работење.

Собранието на Република Македонија, односно Комисијата што е задолжена за подготвување на Седниците, да е во постојан контакт со научните работници од кои треба да бара официјално научно и стручно мислење.

Веднаш да се повлече преводот од **Законот за територијална организација на локалната самоуправа во Република Македонија** во кој имињата на населените места се преведувани и се преименувани.

Што поскоро да се донесе **Закон за имињата на населените места во Република Македонија**.

Треба да профункционира **Комисијата за стандардизација на географските имиња**, чиј нов состав беше конституиран и верификуван на својот состанок одржан на 10. VII 2003 година. Оформена е целата документација за оваа Комисија и „е заглавена“ во административна процедура.

Снежана Веновска-Анџевска

АКТУЕЛНИТЕ СОСТОЈБИ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК, Зборник од трудови од Собирот одржан во март 2004 Јазикот наш денешен 11, Скопје 2004

Во деновите на одбележувањето на десетгодишнината од смртта на Благоја Корубин и деветтото чествување на неговото име преку традиционалните научни собири под наслов „Денови на Благоја Корубин“, беше промовирана новата книга од едицијата „Јазикот наш денешен“ и зборникот од тркалезната маса што на тема *Актуелните состојби во македонскиот јазик*, беше организирана во март минатата година, со цел јавно да се проговори за состојбата со употребата на македонскиот јазик во контекстот на актуелните општествени односи.

Изборот на темата (како и на веќе одржаните собири *Јазикот во јавното општество, Општествениот промен и јазикот*, па и годишешнава *Јазичната политика и стандарсот на македонскиот јазик*) не е случаен со оглед на тоа што, Благоја Корубин сиот свој работен век го посвети на континуираното следење и грижа за состојбата на јазикот на сите рамништа и во сите сфери на употребата, за изнаоѓање решенија за определени проблеми кои се пројавуваа во јазичната практика. Тој уште пред три децении истакна: *Се наметнува прашањето за следењето на заинтересираноста, наша, во едни, или други општествени сфери за јазикот и културниот израз воопшто, за јазикот како културна потреба, за односот спрема него, за чувствувањето потреба од него, за нужното внимание, грижа и одговорност, со други зборови во прашање е стандарсот на македонскиот литературен јазик, неговите норми во општеството.*

Станува збор за 12. последна книга од оваа едиција. Во неа се претставени 13 реферати и дискусијата во која учествуваа 17 присутни на собирот. Несомнено е значењето на авторизираните дискусии, во прилог на рефератите во кои се отворени нови прашања, се презентираат сугестии, мислења, иницијативи (пр. за формирање тело за односи со јавноста). Поради неопходноста од постојано следење на актуелните состојби во јазикот

меѓу другото се предлага темите од ваков вид да бидат постојани. Исто така, во прилог на Зборникот е и Протестната нота што ја упатија учесниците на тркалезната маса до Секретаријатот на Советот на Европа, како реакција на документот во кој на македонскиот јазик и култура им се додава определба „словенски“. Овде го даваме текстот што произлезе од овој собир.

До
Секретаријатот на Советот на Европа

Почитувани,

Со големо незадоволство ја примивме веста за вашиот интересен документ со кој не само што останувате на понижувачкото име (FYROM) на Република Македонија туку одите понатаму, па на македонскиот јазик и на македонската култура им додавате определба *словенски*. Наше мислење е дека ваквата постапка претставува грубо мешање во правата на граѓаните на Република Македонија, зашто секоја држава има право да го определи своето име, името на конститутивната нација и името на својот јазик. Не прифаќаваме никакви дополнителни определби на нашиот јазик, познат и афирмиран во светот и изучуван и проучуван на универзитетите во: Москва, Петроград, Вороњеж, Перм, Неапол, Париз, Хале, Прага, Брно, Торонто, Чикаго, Чепел Хил, Темпи, Будимпешта, Букурешт, Крајова, Сиднеј, Истанбул, Токио, Варшава, Краков, Катовице, Ополе, Познањ, Тирана, Белград, Нови Сад, Љубљана, Загреб, Риека, Оснек, Задар и др. Структурата на македонскиот јазик е предмет на голем број студии, како и на најмалку седум граматички напишани на англиски (3), на руски (2), на чешки (1) и на полски (1). Да мора секогаш покрај името на македонскиот јазик да стои дека е тој словенски, го сметаме за знак на крајно непознавање на состојбите.

Што се однесува на понижувачкото име (FYROM), тоа е за нас знак дека на Република Македонија не се гледа како на држава, туку како на територија, која може да биде предмет на (нови) делби меѓу заинтересираните страни, а со благослов на т.н. меѓународна заедница.

Зонито тогаш определени личности од Советот на Европа ја поттикнуваат Република Македонија да поднесе пријава за влез во Европската заедница?

Скопје, 16.3.2004

Учесниците на Научниот собир

„Актуелните состојби во македонскиот јазик“, одржан во Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“

Зборникот *Актуелните состојби во македонскиот јазик* претставува конкретна реализација на напорите на организаторите за континуирана грижа за македонскиот стандарден јазик, сериозно укажување на проблемите со кои се соочува јазичната практика при неговата примена и предлагање соодветни решенија. Им го препорачуваме овој Зборник на оние кои се определуваат за почитување на стандарднојазичната норма во сите сфери на јавната комуникација, на сите оние кои се заинтересирани за актуелните состојби во македонскиот јазик и за будно следење на промените на *Јазикот наш денешен*.

Снежана Веновска-Анџевска